

II RIIGIKOGU

6. istungjärk.

Protokoll nr. 130 (6).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 16. septembril
1924 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, siseminister **Th. Rõuk**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, rahaminister **O. Strandman**, põllutöominister **A. Kerem**.

Wälisesitajate looshis: Eesti saadik Riias **J. Seljamaa**, Läti saadik **J. Seskis**.

P ä e w a k o r d :

1. Wäljaweetawate kaupade eest saadud wäliswaluuta registreerimise ja tarvitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

2. Raudtee sissetulekute pealt wõtaw riigimaksu ärakaotamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

4. Riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseadus — II lugemisel.

5. Üüriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel.

6. Wähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus — II lugemisel.

7. Eesti kultuurkapitaali seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**, wahepeal abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Tõnisson**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta on rkl. härra Pool'i poolt ettepanek tehtud wõtta päewakorda esimese punktina komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawana enamusega on ettepanek wastu wõetud. Seega on päewakord Riigikogu liigetele kätteantud kujul ühes wastuwõetud täiendusega wastu wõetud.

Enne päewakorraale asumist on sõna härra sekretääril teadaannete ettekandmiseks.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduste kohta.

Sekretäär **J. Wain**: Riigikogule on teatada, et Riigikogu juhatus poolt on antud järgmised seadus-

elnõud komisjonidesse (loeb):

1) Sisewete uurimise büroo asutamise seadus — maakomisjoni;

2) seadus jahu sisseweetoli muutmise kohta — rahaasjanduse komisjoni;

3) maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse likwideerimise seadus — üldkomisjoni;

4) Petseri ja narowataguste maade kinniswarade kreposteerimise seadus — üldkomisjoni.

3. Teadaandmine E. Brok'i väljastumise kohta töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühmast.

Siis on Riigikogule teatada, et rkl. Brok on Riigikogu juhatusel esitanud järgmise teadaande:

„Riigikogu juhatusel. Teatan, et astun ühise wäerinna Riigikogu rühmast välja ja jään erapooletuks. Rkl. E. Brok. 23. aug. 1924 a.“

4. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt augustikuul.

Sekretäär **J. Wain**: (kannab ette ülalnimetatud teadaande. — Waata otsuste protokoll nr. 130 (6) lisa nr. 3.)

5. Komisjonide täiendawad walimised.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu juhatusel on rkl. Juhkam'i poolt tööerakonna Riigikogu rühma nimel teadaanne tulnud, et rkl. Kukk on rahaasjanduse komisjonist tagasi astunud. Rkl. Pool paneb ette walida rahaasjanduse komisjoni rkl. Kukk'e asemele rkl. Juhkam. (Hääletatakse.) Nähtawana enamusega on rkl. Juhkam rahaasjanduse komisjoni walitud.

6. Wäljaweetawate kaupade eest saadud välisvaluuta registreerimise ja tarwitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürgenstein:** Austatud Riigikogu liikmed! Wäljaweetawate kaupade eest

saadud välisvaluuta registreerimise ja tarwitamise seadus on üks neist ajutistest abinõudest praeguse majandusliku seisukorra juures, mille wastuwõtmist Wabariigi Walitsus enesele tarwilikuks peab. See seaduseelnõu tuli esiteks Riigikogusse ja sealt rahaasjanduse komisjoni kaheparagrahwilisel kujul wolitusseadusena, kus nõuti Riigikogult wolitusi, et rahaminister ja walitsus välisvaluuta registreerimise ja tema tarwitamise suhtes teatawad reeglid wõiks maksmata panna. Peale pikema asjaarutamise leidis rahaasjanduse komisjon oma enamuses, et niisugune wolituste wäljaandmine walitsusele wististi mitte otstarbekohane ei ole, ilma et nende wolituste suhtes oleks ära määratud nende siht ja ulatus. Rahaasjanduse komisjon moodustas selle seaduseelnõu arutamiseks enese keskel alamkomisjoni, kellele tema ülesandeks tegi sellekohast seaduseelnõu wälja töötada. Komisjoni materjalideks olid teatud reeglid, mis juba asjaosaliselt poolt, peajasjalikult börsekomitees olid wälja töötatud. Alamkomisjon esitas oma töö rahaasjanduse komisjonile ja ettepanek leidis wastuwõtmist rahaasjanduse komisjoni enamuse poolt, ning nüüd on minul au seda seaduseelnõu Riigikogule esitada.

Nagu austatud Riigikogu liikmed seaduseelnõust näewad, on siin seaduseelnõus kahe iseesjaga tegemist: 1) välisvaluuta registreerimise enesega. Sellega tahetakse ülewaadet saada wäljaweetawate kaupade eest saadud välisvaluuta liikumisest, sest nagu see kõigile teada on, kes selles asjas tegutsewad, walgub meie välisvaluuta õige suurel määral wäljamaale. Sellepärast on siis registreerimine selles seaduseelnõus ette nähtud. 2) On välisvaluuta tarwitamist waja piirata, et seda välisvaluutat, mis wäljaweetawatest kaupadest saadud, otstarbekohaselt ära kasutataks, eestkätt kaupade sissewedamiseks, mida meil tingimata tarwis on. Meie oleme Siamaani wäliskaubanduse reguleerimisega, see tähendab, sisseweo korraldamisega, peajasjalikult kahte teed käinud ja nimelt kahte äärmist teed. Nagu teada, pandi maksima Asutawa Kogu päewil, meie riigi

esimestel aastatel, kus välisvaluuta meil wäga kallis oli, sisseweo kitsendamiseks nõndanimetatud litsentsidesüsteem. See oli üks hädaabinõu erakorralisel ajal, mis pärastpoole, kui ajad normaalsemateks muutusid, näitus ebaotstarbekohasena. See tühistati. Teda ei muudetud aga mitte järk-järgult, waid mindi otsekohe waba sisseweo kaubandusele — piiramata sisseweole. Nagu nüüd ajajooksul nähtub, ei ole ka see tee mitte õige olnud. Seda näitab üles meie wäliskaubanduse bilans, mis õige passiivne on ja kus nähtawal wiisil wäga palju kaupa on sisse weetud, mis mitte esimesejärgu tarwidused ei ole ja kuhu raha asjata kinni on pandud.

Käesolew seaduseelnõu on nüüd teataw kompromiss nende kahe äärmuse wahel. Tahetakse kõigepealt ülewaadet saada välisvaluuta liikumise kohta ja teiseks, ka piirata ülearust sissewedetu, et aegamööda meie wäliskaubanduse bilans paremasse seisukorda wiidaks. Selleks abinõuks on nüüd siin iseäranis kaks asja. Välisvaluuta registreerimiseks annab seadus nüüd rahaministeriumile wolitused, et seda rahaliikumist ja registreerimist teatud pankadesse koondada. Rahaasjanduse komisjon oli arwamisel, et see pankade wäljawalik ei peaks mitte nii ühekülgne olema, et sinna kuuluksid ainult üks wõi kaks Tallinna panka, sest et siis wõiks teatud ükskõiksus selles asjas wälja kujuneda. Sellepärast tähendab rahaasjanduse komisjon seaduseelnõu seletuskirjas, et siin peaks laiemalt arwestatama ja arwesse wõetama ka neid pankasid, mis prowintides on ja mis ka sissewedetu finanseeriwad. Siis ka hoitaks wististi ära see kartus, mis õige mitmel rahaasjanduse komisjoni liikmel oli, et juhtiwad pangad wõiksid teised wälja tõrjuda ja eksport Tallinna eksportööride eesõiguseks jääda ning prowintides elawad eksportöörid wäljaspool konkurentsi jätetud saaksid, kes ka oma ümbruskonnast kodumaa saadusi ekspordeeriwad. Sellepärast arwas rahaasjanduse komisjon tarwilikuks oma seletuskirjas üles tähendada neid põhimõtteid. Siis on teiseks mõeldud asutada erikomisjon, kes seda kaupade sissewedetu teatawal wiisil korraldab ja reguleerib ja selle järele walwab, et välisvaluuta õieti ära tarwitatakse. See kord näib sugulane olewat litsentsidega, aga siin on see suur wahe, et litsentse anti wälja riigiametnikkude poolt, siin aga on mõeldud selle jaoks

asjaosalistest erikomisjon asutada. Esimene ettepanek selleks asjaosaliste poolt oli, et börsekomitee pidi selles komisjonis peajasjalikult tegew olema, ja temal oli õigus esitada liikmeid erikomisjonile, kes väliswaluuta tarwitamise ja reguleerimise üle walwaksid. Rahaasjanduse komisjonis tulid mitmed arwamised selle kohta kuuldawale. Arwati, et börsekomitee üksipäini oleks liig ühekülgne olnud, ja sedasama arwasid ka asjaosalised, kes rahaasjanduse komisjoni koosolekutest osa wõtma olid kutsutud. Seal soowitati mõnelt poolt, et need ärigrupid, kes asjast huwitatud, seaduses ära määrataks: näiteks börsekomitee, kaupmeeste ühing, töösturid, laewade ühing, jne. Rahaasjanduse komisjon arwas, et see äramääramine küllalt otstarbekohane ei ole ja mõtles siin keskteed käia. Nimelt, et rahaministrile siin wabadus anda osa wõtma kutsuda, keda tema arwab. Aga et ka siin asi mitte ühekülgseks ei jääks, ja et mitte ainult börsekomitee komisjonist osa wõtaks, wõeti wastu määrus, et ülewawamiseks asutatakse asjaosaliste ringkondade osawõttel erikomisjon. Nii jääb rahaministril wõimalus sinna määrata esitajaid tema tahtmise järele, kuid arwesse tuleb wõtta komisjoni tahtmist. Siis tahaksin tähelepanu pöörata weel ühe asjaolu peale, mis börsekomitee esitaja poolt soowitati, ja nimelt selle peale, et siin teatawad sanktsioonid seaduses üles wõetakse nende kohta, kes määrusi, mis erikomisjon ja walitsus annawad, mitte tähele ei pane. Nimelt on siin öeldud, et erikomisjon wõib eksportööridelt, kes selle seaduse wastu eksiwad, teatawat kindlustust nõuda. Teiseks wõib samuti kindlustust nõuda nendelt, kes juhuslikult eksporteeriwad. Juhuslikkude eksportööride all mõeldi peajasjalikult wäljamaalasi. Meil on ette tulnud, et mõned wäljamaa firmad on meil kaunis suurelt eksporteerinud, siis oma äri lõpetanud ja firma esitajad kaowad, ilma et oma kohustusi riigi wastu täitnud oleks. Teiselt poolt aga arwati, et niisugune kindlustuse nõudmine juhuslikkude eksportööride kohta wõidak ka nende kodumaa eksportööride wastu, keda Tallinnas mitte ei tunta, maksma panna, ja nemad satuksid siis halba seisukorda. Kustutati siis maha see määrus komisjoni enamuse soowil. Mina wõtsin selle mõttekäigu seletuskirja üles, et teataw oleks, mispärast see maha kustutati. See seadus, nagu ta praegu esita-

tud, on kompromiss-seadus ja raamiseadus, kus walitsusele õige lahtised käed jääwad määrustega seda seadust painduwaks teha. Rahaasjanduse komisjon ei salga mitte, et seadus, kui raamiseadus, mitte täpne ei ole. Aga selles olid kõik ühel arwamisel, et waluuta registreerimine tarwilik on ja praegune seisukord edasi kesta ei wõi. Selle arwamisel olid kõik rahaasjanduse komisjoni liikmed, kui ka äri-ringkonnad, kes sellest huwitatud ja koosolekutest osa wõtsid. Kuigi see seadus täpselt mitte kõike ära ei tähenda, annab ta meile teatawa ülewaate ja tahab otstarbekohaselt reguleerida sissewedu. Ja meil on lootust selle seaduse otstarbekohasusest sellepärast weel rohkem, et siin ühekülgsumi mitte ette tulla ei saa, sest et siin osawõtjate gruppisid on, kelle huwid mitte ühesugused ei ole, waid tihti wastukäiwad on. Et see seadus ajutine on, siis on sisse wõetud niisugune määrus, et walitsus wõib tema tegewuse seisma panna, kui uuesti normaalajad tulewad, kui waluuta nõudmine ja pakkumine teatawal wiisil jälle tasakaalu läheb ja kaubabilans paraneb. Walitsusel on ka wõimalik sel korral, kui ta leiab, et see seadus küllalt täpne ei ole, uut seadust wälja töötada. Rahaasjanduse komisjoni nimel on mul au seda seadust Riigikogule wastuwõtmiseks esitada.

J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma leian, et käesolew seaduseelnõu sel kujul, nagu ta ette pandud, wastuwõetaw ei ole. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : Õ i g e !) Wäliswaluuta registreerimine peab olema üks neist abinõudest, millega meie walitsus tahab korratusse sattunud riigi rahaasjandust terwendada. See peab olema üks lüli nendest abinõudest, nende abinõude ahelast, mida Wabariigi Walitsus tarwitada tahab, et rahwamajandusesse korda tuua, järjelikult oleks tarwis ka teada Wabariigi Walitsuse seisukohta selle seaduseelnõu suhtes. Kuid meie leiam seletuskirjas, et käesolew seaduseelnõu, wõikawa ta esialgsel kujul on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud kahe paragrahwilise wolitusseadusena, see tähendab, Wabariigi Walitsus palub enesele wolitusi wäljaweetawate ainete eest saadud väliswaluuta registreerimise ja tarwitamise kohta anda, ilma ära tähendamata, missugune sisu neil juhtnööridel oleks. Wabariigi Walitsus palub wolitusi selleks,

et midagi teha, mida aga, seda meie ei tea. Kuna nüüd niiviisi Wabariigi Walitsuse seisukoht täiesti saladus on, siis meie võime oletada, et Wabariigi Walitsusel ei ole mingit kindlat ettekujutust selle kohta, mida ta teha tahab ja see ei tähenda midagi muud, kui sihipuudust meie Wabariigi Walitsuse majanduselu juhtimisel. See ongi terve meie majanduspoliitika õnnetus olnud, et ükski walitsus ei ole ühtegi õiget sihtjoont suutnud üles seada, kobatakse ainult käsikaudu ning ei teata, kuhu sarnaselt talitades välja jõutakse. Igatahes sarnane poliitika peaks muutuma ja Wabariigi Walitsus, kes terve riigi majanduselu juhtija, peaks kindlate seisukohtadega esinema. Kui ta tahab välja anda määrused, siis peab ta igatahes kord üksikasjaliselt kõike seda, mida ta tahab teha, paberile panema ja sellega esinema — mispärast ei võiks seda teha käesolewa seaduse puhul, selle asemel, et lihtsalt sisuta wolutusseadust nõuda. Kuid käesolew seadus ei ole Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud, waid meie loeme selle seaduse seletuskirjas, et rahaasjanduse komisjon on selle seaduse kokku seadnud, nii et walitsust selle juures ei saa arwustada, waid rahaasjanduse komisjoni, see tähendab, üht osa Riigikogu, järelikult iseennast ja peab ütleva, et Riigikogu on samuti nähtawasti ilma kindla sihita asja juures olnud, selle tõttu ei ole ta suutnud midagi välja töötada, mis meile pildi annaks selle kohta, mida teha tahetakse. Rahaasjanduse komisjon ütleb, et see seadus on esitatud raamiseadusena, see tähendab, umbkaudselt on piirid ära määratud, aga mida tõepoolest teha tahetakse — üksikasjad on käesolewas seaduses väga tähtsad, — seda ei ole ära öeldud. Need raammäärused, mis siia üles wõetud, on sarnased, et nende kohta tuleb kahelda, kas neis on midagi otstarbekohast wõi mitte.

§ 1 annab Wabariigi Walitsusele wolutused wäliswaluuta registreerimise ja tema tarwitamise kohta määrusi välja anda. See on blanko wolutus, nii nagu seda Wabariigi Walitsus on soowinud.

§ 2 p. a. öeldakse, et rahaminister määrab rahaasutused, kuhu eksportöörid on kohustatud sissetulewa waluuta operatsioone koondama. Siin antakse Wabariigi Walitsusele wolutused teatud pankasid eesõigustatud seisukorda seada, teisi jälle, ma ei tea mikspärast, kõrwale tõrjuda. Kuna aga pangad on teatud lülid rahaasjanduse korraldamises, siis kui kord neid

pankasid on lubatud asutada, ei mõista mina, miks üks pank peaks reast välja arwatama ja teisi eesõigustatud seisukorda seatama. Ma leian, et sellejuures tekib teataw wõistlus, tekiwad tülid ja ärewus ja wõib olla, et need pangad, millele ei ole luba antud wäliswaluuta operatsioone teha, hakkawad omalt poolt kuidagi teatud sihis mõju awaldama meie rahaasjanduse peale. Tekib hõõrumine, närwilik olek meie rahaasjanduses. Nii et selles mõttes peaksime meie asja teisiti seadma. Kas ei võiks seaduses otsekohe kindlaks määrata, et need ja need pangad wõiwad wäliswaluuta operatsioone teha, siis ei tekiks mingisuguseid intriige.

§ 2 ütleb weel, et registreeritud waluuta jääb omaniku kasutada. Awaldatakse sellejuures küll teatud wagad soowid, mille kohta ei wõi öelda, kas need elluwimise katse juures mingisuguseid rahuloldawaid tagajärgi anda wõiwad.

Niisama öeldakse p. c., et eksportöör peab teatud otstarweks wäliswaluutat ära kasutama. Kuid ma ei kujuta enesele ette, kuidas seda tahetakse kontroleerida ja kuidas ette kirjutada, mis rahaga tuleb teha. See on niisugune asi, mis täiesti uskumatu on, et teda teostada wõib, kes wähegi pangaasjandusega tegemist on teinud.

Siis edasi punkt d. Nõutakse aruandeid, tarwilikka tõendusid ja kindlustusi. Ja kui nüüd tõepoolest keegi on eksinud walitsuse poolt väljaantud määruste wastu, mis temaga siis teha, kuidas teda sundida neid määrusi täitma, ja mis trahwi temale wõib määrata, ja mis see kindlustus tähendab, seda kõike ei ole öeldud. Mina arwan, et kui seadus sunnimäärusi ei sisalda, ühelegi eksportöörile, kes seaduse määrusi ei täida, midagi teha ei saa. Siis edasi on komisjoni ülesanded. Ei saa mingisugust aimu, mida see waluuta registreerimise komisjon peaks tegema. Tema kompetents kindlaks määratud ei ole.

Ainukene positiiwne paragrahw on paragrahw 3-s, milles ära määratakse, et $\frac{1}{4}$ wõi isegi 4% registreeritud wäliswaluuta hinnast läheb komisjoni liikmete tasuks. Peab ütleva, et teatud arw komisjoni liikmeid saawad kannikaotsa ja teewad seal tööd, ilma et kellelegi sellest kasu oleks. Nii siis, ainult teatud wäiksele inimestegrupile on see seaduseelnõu lõpude-lõpuks kasulik. Walitsusele see seaduseelnõu kasulik ei saa olla.

Peale selle leian, et see seadus peaks õieti ühte teatud asjaolu parandama või heaks tegema, nimelt meie Eesti panga wildakut krediitpoliitikat ja wildakut panga tagawarade äratarwitamist. Oleks Eesti pangal välisvaluuta ja metallitagarad rahaturul reguleerimiseks ühes krediidi piiramise võimalusega olemas, siis ei oleks seda seadust tarwis, siis võiks välisvaluuta wabaks jätta ja rahaturul ei sünniks mingit segadust. Seda aga ei ole, see võimalus on ära lastud ja sellepärast mina kujutan ette, et selle seaduse mõte peaks olema see, et riigikassa käsutada koondada teatud arw rahuwahelisi wäärtusi, et selleläbi saaks meie rahaturgu reguleerida ja tarwilikku stabiilteeti jalule seada. Muud otstarbet mina sellel seadusel ei näe. Kuid just seda otstarbet sellest seadusest välja lugeda ei saa. Tahetakse mingisugune litsentside-süsteem sisse seada, ja mina leian, et ilma-asjata ei pea nii õrna aparadi rataste kodarate wahale midagi pistma, kui seda on meie rahaasjandus, waid siin peab täiesti hindama asjaolusid, nagu seda majandusteadus ja rahandusteadus kindlaks on teinud, ja sellest asjast siis kinni hakama seaduse kokkuseadmisel. Mina leian sellepärast, et see seadus täiesti sisuta on, ja meie ei tea, kas ta asja ehk halwemaks ei tee. Arwesse wõttes, et kord peab määrused registreerimise kohta üksikasjaliselt välja töötatama, ja et see sama kergesti võib sündida seaduseelnõuna, mida Riigikogule ette pannakse, kui määrustena, mida välja antakse selle seaduse põhjal, siis teen mina ettepaneku, välisvaluuta registreerimise ja tarwitamise seadus tagasi anda rahaasjanduse komisjoni üksikasjaliseks wäljatöötamiseks.

Juhataja J. Tõnisson: Sõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürgenstein: Härra Jans'i märkuste peale pean ma järgmist ütleva. Esimene märkus oli, et walitsus ei ole nähtawasti oma sõna öelnud praeguse komisjonis wäljatöötatud seaduseelnõu kohta. Selle peale pean teatama, et walitsus on sellest wäljatöötamisest oma esitaja — rahaministri läbi osa wõtnud, ja on selle uue wäljatöötatud seaduseelnõuga ühinenud.

Siis ütles härra Jans, et siin ei ole mitte sugugi näha, mis teha tahetakse; ja mis selle seaduse siht on. Selle peale wõin ma öelda, et registreerimine iseenesest on

juba üks tähtis siht ja samm, mille üle ma juba kõnelesin. Meil peab enne, kui meie üksikasjaliselt määrusi välja hakkame töötama, selge ülewaade olema, kuhu meie välisvaluuta läheb, kust tema sisse tuleb jne.

Teiseks heideti ette, et pankade wäljawalik on jäetud rahaministri hooleks, ja see ei olla küllalt otstarbekohane. Selle üle oli kõne ka rahaasjanduse komisjonis. Seal toodi ette, et kõigi pankade osawõtmine välisvaluuta registreerimisest ei ole otstarbekohane sellepärast, et see registreerimisaparaadi raskeks teeks, ka ei opereeri kõik rahaasutused ülepea eksportide finanseerimisega.

Sellel seadusel on kõigepealt see hea omadus, et tema painduw on. Meie ei näe ju siin kõike ette, missuguseid abinõusid ja teid eksportöörid tarwitawad, et valuuta registreerimisest kõrwale põigelda jne. Seal, võib olla, tuleb ilmsiks asi, mille wastu üks malekäik kohane oleks, ja kui nüüd seadus kindlaks määrab kõik abinõud ja teed, siis ei saa rahaminister seda malekäiku teha.

Üks peanõudmine sellel seadusel on, et walitsusel oleks siin võimalik painduwalt töötada.

Siis ütles härra Jans, et see seadus on sisuta, et ta ei näe ette, mis tahetakse teha. Ma ei ole seadust mitte ette lugenud, aga selles on selgesti näha, et ta sisuta ei ole. Siin on näiteks üsna selgesti ära määratud, mis peale võib välisvaluutat tarwitada: esiteks eksportöör oma wäliskohustuste katmiseks, teiseks, kui ta tööstur on — tööstusabinõude sissetoomiseks oma jaoks, ja kui peale selle weel välisvaluutat üle jääb, siis võib seda wabalt ära müüa, ainult peab teda registreerima ja uus omanik, kui ta kaupa tema eest importeerida tahab, peab tema komisjonilt selleks luba saama, jne. Siin on terwe rida äratähendusi, mis sihis tahetakse töötada. Iseäranis oli ka selle kohta kõne, mis Riigikogu liige Jans ette tõi, et seda seadust oleks tarwis üksikasjalisemalt välja töötada. Üldine arwamine oli, et see raske on ja pikale wenib. Meil oleks siis tegemist paarisaja-paragrahwilise seadusega ja kui see ükskord walmis saaks, siis oleks tema tarvitamine, võib olla, juba ülearune. Neid abinõusid, mis tahetakse tarwitusele wõtta, peab võimalikult pea tarwitusele wõtma, sest meil on siin erakorraliste asjaoludega tegemist. Et selle seadusega midagi liimist lahti läheks, seda ma ei usu, sest ta

on ajutine, ja kui meie näeme, et on tarwis teda muuta, wõi täpsemalt wälja töötada, siis on meil ja ka walitsusel wõimalus seda teha. Aga praegu on see raske ja tükati ka sellepärast otstarbetu, et see töö hiljaks jääb.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.) kohalt: Ei tarwita!

J. Jürna (ühw.): Meie, töörahwa esitajad, ei usu sugugi selle seaduseelnõu sisse rohkem, kui kõigi teiste seaduseelnõude sisse, mis siin kogu wabariigi kestwuse ajal on tehtud. Kõigi nende seaduseelnõude peale waatamata on elu ikkagi sellegi poolest hullemaks läinud. Ehk neid seaduseelnõusid küll tuhande wiisi on walimis klopsitud,

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõneleja, ma teen Teile märkuse.

J. Jürna (ühw.): on riik selle seaduse koorma all päris mäda. Meie usume, et enne see asi ei parane, kui töölisel, sõduril ja madrusel praeguse kodanlise ja sotside walitsuse asemel ise oma walitsuse maksma panewad.

Juhataja **J. Tõnisson**: Teil ei ole selle aine kohta tarwilikku sõna.

J. Piiskar (is.): Käesolewa seaduseelnõu juurde lisatud seletuskirjas on muuseas lastud wälja paista, et see seadus juba oma loomu poolest on ajutine. Et juba komisjon ise seda seadust esitades tunneb, et tema puudulik on ja kõigile nõuetele ei wasta, see on seaduseelnõule halwaks soowituseks ja sarnasel korral peaks ta tagasi minema ümbertöötamiseks. Just mõningate sarnaste puuduste peale, mida ka komisjon ise ei eita, tahtsin mina tähelpanu juhtida. On ju tõsi, et meil senni waluutaga on väga kerge käega ümber käidud, et tihtipeale kaupade müügist saadud waluuta ei ole mitte tarwitamist leidnud selleks, et uut kaupa sisse tuua, waid on lihtsalt wäljamaale jäänud, sel teel on wärtusi wälja weetud. Nii on näiteks wäljamaal maju ostetud, nagu näiteks Berliinis jne. Sellepärast ei kõnele ma üldiselt mitte waluuta registreerimise ning kontrolli wastu, waid tahaksin tähelpanu juhtida mõningate nõrkade kohtade peale, mis wõiwad otse wastupidist mõju awaldada, kui seda seadust mitte otstarbekohaselt ei tarwitata.

Kõigepealt ei ole tähendatud seaduses ette nähtud, missugune peab see komisjon olema, kellele ülesandeks on tehtud waluuta registreerimine. Rahaasjanduse komisjon ei saanud selle koosseisu kindlaks määrata. Sellepärast ei ole päris selge, kas Wabariigi Walitsus moodustab sarnase komisjoni, kus tema esitajatel enamus on ja mille tegewuse eest tema täiesti wastutada saab ja wõib, kuna see komisjon peab tema näpunäidete järele töötama, wõi talitab nii, nagu ka rõhutati komisjonis ja määrab komisjoni asjaosaliste ringkondade esitajaist, kusjuures komisjonis oleks ainult üks ehk paar walitsuse esitajat. Wiimasel korral ei saa walitsuse esitajad komisjonis peaaegu mitte midagi teha. Tekib samasugune seisukord, nagu see mõnes teises asutuses on, mis ühelt poolt on küll riiklik asutus, teiselt poolt ei ole aga seda mitte. Kui on seal mingisugune wääratus ilmsiks tulnud, siis läheb väga raskeks selgeks teha, kes selle eest wastutaw on. Ja just waluuta registreerimise juures wõib sarnaseid wõimalusi tulla, sest wäliswaluutat ei registreerita mitte ainult, waid registreeritakse selleks, et katsuda selle tarwitamist piirata ja reguleerida, tähendab, tahetakse kätte saada sisseweo kitsendamist. Jällegi ei saa selle wastu olla põhimõtteliselt, sest näib, et meil on teatawatel aegadel tõesti rohkem sisse weetud, kui hädasti tarwis, mille tõttu on jäänud sisse wedamata ained, mida wõib olla, rohkem tarwis oleks olnud. Igatahes on meie arwates sisseweo piiramine teataw määral tarwilik, aga kui hakkab seda tegema komisjon, mis koosneb peasjalikult asjaosaliste ringkondade esitajatest, ja kui see ära määrab sisseweetawate ainete järjekorra, siis wõib see äramääramine muutuda ühe külge; teatawad firmad wõidakse seada eesõigustatud seisukorda, sest et komisjoni liikmed neid rohkem tunnawad, teisi wõib olla, aga tarwilikult ei usalda. Mina ei taha siin ette wõtjaid nende teenimiswõimaluste suhtes kaitsta, waid tagajärg on see, et need ette wõtjad ja ärimehed, keda eesõigustatakse, wõiwad oma eesõigustatud seisukorda kasutada selleks, et kõrgendada nende hädatarwilikkude ainete hinda, mille sissewedu kitsendatakse. Siia tahaksime meie panna eriti suure küsimismärgi, sest, kui näiteks, härra rahaminister oma tollipoliitikaga on nisujahu tolli tõstnud terwelt 275%, tähendab sarnasele kõrgusele, et nisujahu naela pealt juba

10 m. 20 p. tolliraha tuleb maksta, kui seda minister on teinud, kes ometi peaks kõigi ringkondade seisukorrast huwitatud olema, siis peab kartma, et kui sellesama jahu sisseweo wõi mittedisseweo reguleerimine, samuti ka suhkru ja teiste ainete sisseweo reguleerimine antakse asjasthuwitatud ringkondade kätte, et nemad siis seda oma õigust tarwitawad selleks, et hindu üles kruwida, sest neil on täielik wõimalus wõistlust miinimumini wiia, wõi hoopis ära kaotada. Komisjonis juhiti tähelepanu sellele, et need ja veel teised sellelaadilised wõimalused olemas on, nagu ka üksikute pankade eesõigustamine, millest siin on juba kõnelnud. Aruandja ütles küll, et rahaminister annab waluuta registreerimisõiguse kõigile pankadele, kes wäliswaluutaga on opereerinud, aga see on ainult usk, mis kedagi millekski ei kohusta. Wõidakse pankasid eesõigustada, pangad wõiwad ärisid eesõigustada, ja nii tekib omamoodi monopooli süsteem, omamoodi litsenside-süsteem, aga wäga halb süsteem, kus asjasthuwitatud ringkonnad tarwitawad oma wõimu mitte rahwa laialiste hulkade huwides, waid oma kitsastes kihihuwides.

Nende nähtuste ärahoidmiseks ei paku seaduseelnõu kui raamiseadus antud kujul mingisugust kindlustust. Rahaministrile ja Wabariigi Walitsusele on jäetud õigus korraldawaid määrusi anda ja nemad peawad küsimust nende määrustega reguleerima, peawad abinõusid tarwitusele wõtma, et sarnased nähtused maad ei leiaks. Kui selle peale ei ole eriti tähelepanu juhitud, siis wõib olla tuleb pärast Wabariigi Walitsus ja ütleb, et see komisjon on temast rippumatu olnud, komisjon ei olnud kohustatud tema näpunäidete järele töötama ja sellepärast on raske neid küsimusi lahendada ja ümber korraldada.

Sellepärast oleksime meie heameelega näinud, et see seaduseelnõu selgejoonelisem oleks olnud ja et nende küsimuste lahendamine ei antaks üksikute asjasthuwitatud ringkondade kätte, waid Wabariigi Walitsuse kätte, kes Riigikogu ees wastutaw. Selgitamine on seda tarwilikum et, nagu juba tähendatud, eelnõu on komisjoni enese töö. Wabariigi Walitsus ei ole öelnud, kuidas tema sellest eelnõust aru saab ja ei ole ka meile esitatud seletuskirjaski materjaale selle kohta, kuidas neist küsimustest walitsus aru saab ja milliste abinõudega ta loodab neid wäärnähtuste wõimalusi ära hoida.

Praegu ei ole meil mingisugust ülewaadet selle kohta, mis sihis tahab walitsus seda seadust käsitada. Walitsus esitab oma eelnõu ainult paarirealise wolituste saamise eelnõuna ja ei olnud ka seal motiive ega seletusi, kuidas seda asja tahetakse lahendada. Enne aga, kui selle seaduseelnõu saatus ära otsustatakse, peab ometi selge olema, mis sihis walitsus arwab kasutada neid õigusi, mis ta enesele saada tahab.

Seda rõhutades pean ma tähendama, et neid õigusi, mis Wabariigi Walitsusele surwisel istungjärgul anti, on tema tarwitatud hoopis teisiti, kui ta seda ise oli lubanud. Näiteks oli lubatud kõrgendada tolle kunni 100% piirides ja esimesejärgu tarbeainete pealt kunni 30%-ni. Nüüd on aga wäga mitme esimesejärgu tarbeaine pealt 100% tolli kõrgendatud ja üksikute tarbeainete pealt veel rohkemgi. Näiteks jahu pealt, nagu juba nimetasin, 275%. Kui walitsus mõtleb neidki wolitusi sama laadiliselt tarwitada, siis on selge, et mitte kätte ei saada seda, mida kätte saada tahetakse, waid just wastupidist mõju awaldatakse. Tollinormide tõstmisega ei ole seda kätte saadud, mis taheti, waid on just eestkätt elukallidust tõstetud ja marga-kursi langemisele kaasa aidatud. Kui seegi seadus sarnaseid tagajärgi peaks andma, siis muutub tema otstarbetuks. Praegu ei ole wõimalust seda seaduseelnõu sellest küljest hinnata, sest walitsus ei ole esinenud Riigikogule põhjalikuma seletusega, kuidas tema tahab seda seadust käsitada ja määruste kaudu arendada.

Juhataja J. Tõnisson: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürgenstein: Härra Piiskar awaldas esiteks kahtlust, et siin selle seaduse käsitamisel mitte selge ei ole, kes õiguse pärast seaduse käsitamises suurem wõimumees on, kas ministerrium wõi komisjon. See peaks kaunis selge olema, sellepärast et, walitsus erikomisjoni nimetab ja temale kodukorra kinnitab, tema tegewuse terwe juhtimine on walitsuse käes. Erikomisjon on temale ainult paremaks käeks ja nõuandjaks. See paistab natukene imelik olewat, et ei taheta ei üht ega teist usaldada. Omalajal öeldi, et walitsus teeb kõik oma määrustega, siis ei tahetud seda. Nüüd aga ei usaldata esitajaid seltskonnas, tekiwad kahtlused, kas seltskond on erapooletu. Mina arwan, et need kartused ei ole

põhjendatud. Ootame enne ära, kuidas selle seadusega töötatakse. Peale selle on veel teised asjad, millest härra Piiskar kõneles, nimelt, et sellest seadusest võiks mööda hiilida. Mina arwan, et möödahiilimine raamiseadusest on täiesti võimalik. Kuid on antud walitsusele wolitused üksikasjade äramääramiseks, et tema sellele möödahiilimisele võiks vastu astuda. Sellepärast arwan mina, et kõik need puudused, mis sellel raamiseadusel olemas, et need ei ole mitte niisugused olnud ja minu peale sarnast mõju awaldanud, et nende pärast seadus tuleks tagasi lükata. Keegi ei ole põhimõttelikult selle seaduse vastu waielnud. Kui peaks midagi selle seaduse kohta selgusega olema, siis võiks seda teisel lugemisel arutada ja täiendusi vastu wõtta. Wastuwaidlustest hoolimata palun seda seaduseelnõu Riigikogu poolt I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja J. Tõnisson: On tehtud kaks ettepanekut — aruandja poolt — seadus I lugemisel vastu wõtta ja rkl. Jans'i poolt ettepanek — wäliswaluuta registreerimise ja tarwitamise seadus anda rahaasjanduse komisjoni üksikasjaliseks läbiwaatamiseks. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): See on Wabariigi Walitsusele wolituste andmise seadus. Wabariigi Walitsus aga waikib, tema ei ole tarwilikuks pidanud öelda, kas ta neid wolitusi wajab wõi mitte ja ei ole tarwilikuks pidanud öelda, kuidas tema neid wolitusi kasutada tahab. Kas tema arust need kahtlused, mis siin on awaldatud, on kõrwaldatawad ja kas tema üldse tahab neid kõrwaldada. Kui lugu nii on, siis peame meie sellest loogiliselt järeldama, et Wabariigi Walitsus nendest erakorralistest wolitustest ja õigustest, mis Riigikogu temale tahab anda, enese lahti ütleb, igatahes neid ei waja, mispärast ei ole mingisugust wajadust walitsusele neid erakorralisi wolitusi anda. Sellepärast ei saa meie rühm hääletada selle eelnõu I lugemisel wastuwõtmise poolt ja peab ülearuseks seda komisjoni anda, kuid ei ole eelnõu komisjoni andmise vastu.

Juhataja J. Tõnisson: Hääletamisele tuleb rkl. Jans'i ettepanek seadus üksikasjaliseks läbiwaatamiseks komisjoni tagasi anda. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 26 häält, seega on ettepanek vastu

wõetud. Selle ettepaneku wastuwõtmise järele langeb ära aruandja ettepanek.

7. Raudtee sisetulekute pealt wõetawa riigimaksu ärakaotamise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg:** Raudtee sisetulekute pealt wõetawa riigimaksu ärakaotamise seaduse sisu seisab

lühidalt selles, et seadus kaotab ära Wabariigi Walitsuse määrusega 22. jaanuarist 1919 a. riigi jaoks wõetawa 20%-lise raudteemaksu, mida wõeti eraraudteede ja ühtlasi ka riigiraudteede pealt. Kuna nüüd kõik eraraudteed, mis meil olemas olid, riigi kätte üle läinud, siis ei ole selle seaduse olemasolul mingit tähtsust, kuid teeb ainult raudteewalitsusele palju tüli ja palju üleliigset tööd. Kuna iga eramaksu kohta täpseid aruandeid raudteewalitsusel kokku seada tuleb, mis muidugi ilma kuludeta ei sünni. Sellepärast on käesolewa seaduse wastuwõtmisega ka teataw kulude kokkuhoidmine ette näha. Ühes Wabariigi Walitsuse 22. jaanuari 1919 a. seaduse ärakaotamisega tulewad muuta ka posliniseaduse §§ 385—390, millega on maksma pandud 15-protsendiline maks kauba ja reisijate weo pealt raudteel, sest muidu jääks 20% asemel 15% maksma. Teen ettepaneku seda seadust I lugemisel vastu wõtta.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei taha selle seaduse sisu vastu waielda, sellepärast et pean ka otstarbekohaseks seda põhimõttelist osa, mida komisjoni poolt arwesse on wõetud, nimelt, et asja lihtsustamiseks oleks tarwilik seaduseelnõus ettenähtud kord maksma panna. Mulle paistawad aga mõned wormilised selgusetused silma, ja nende põhjal ei saa mina pidada võimalikuks lõpuotsust selle küsimuse juures tegema hakata ja niisugusel kujul seadust maksma panna, nagu ta on esitatud. Käesolew seaduseelnõu ütleb, et ajutise walitsuse poolt 22. jaanuaril 1919 a. wastuwõetud weotariifi I jao § 11 kaotatakse ära, wõi kaotab maksuse. Aga, mis ütleb siis § 11? Tema ütleb: „kõik selle tariifi I jaos ettenähtud maksuarwud sisaldawad eneses riigimaksu, mille suurus on 20% terwest arwust. Ühes sellega jääwad ära kõik siiasaadik wõetawad tempelmaksud.“ Ma ütlen veel kord selle wiimase osa: „Ühes sellega jääwad ära

kõik siiasaadik võetavad tempelmaksud.“ Ja nüüd on küsimus, kui teie selle paragrahwi ära kaotate, kuidas jääb siis tempelmaksudega? Tempelmaksu korras on arwatawasti need määrused olemas, millest käesolewas § 11 räägitakse, sest on selgesti näha näpunäidet „siiasaadik võetawa tempelmaksu“ kohta. Tõuseb küsimus, kas lihtsustamise asemele, mida tahetakse käesolewa seadusega maksma panna, mitte ei tule wiimati hakata tempelmaksu wõtma kõigi raudteel tarwitatawate dokumentide pealt, nagu mujal wõetakse. Selles asjas ei ole tempelmaksu-seadus kaugelki nii selge, et ilma millegita wõidakse otsustada, et see nii ei ole. Järelikult, kui tahetakse asja lihtsustamist kätte saada, mida praegune seadus tahab ette näha ja mille kohta ka mina ütlesin, et see nii peaks olema, siis peaks selgesti seaduses ära öeldud olema, kuidas tempelmaksustamisega jääb. See on esiteks. Teiseks on teada, et weel praegu on üks osa raudteid kontsessiooni alusel töötamas, nimelt Port-Kunda raudteeharu töötab kontsessiooni alusel. Tõuseb küsimus, kuiwõrd käesolew seadus ulatab sinna ja kuiwõrd on ta kooskõlas wastawate kontsessiooni tingimustega. Waadake, need asjaolud ei ole nähtawasti selle küsimuse juures mitte kaalutud, selguskirjast ei ole seda mitte näha. See asi ei ole nähtawasti mitte nii kiire, et neid küsimusi ei wõiks weel kord kaaluda ja mina kardan, et Riigikogu koosolekul see töö wähest liig raskeks läheb ja sellepärast teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni tagasi weel kord läbiwaatamiseks.

Juhataja J. Tõnisson: Sõna on aruandjal rkl. Ipsberg'il.

Aruandja K. Ipsberg: Härra Wirma poolt ettetoodud põhjused ei ole minu arwates mitte küllaldased selleks, et käesolewat seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni tagasi anda, sellepärast, et tempelmaksude küsimus käib jällegi ainult riigiraudtee kohta. Nii, et kas riigiraudtee mingisuguseid tempelmaksusid riigile maksab wõi mitte, see on ükspuhas ja see wõeti ka selle seaduse juures kaalumisele. See on ainult raha ühest taskust teise weeretamine, ainult kontroll-operatsioonide keeruliseks tegemine. Weneajal, kui pool raudteedest eraraudteed olid, siis oli weel sellel mõte, sellepärast, et eraraudteed oleksid sunnitud olnud tempelmaksu

maksma, meil tempelmaksu-küsimust ei wõidaks üles tõsta, sest kõik raudteed on praegu riigi omad. Kui tulewikus tahetakse, et riik ise peab oma tegewuse eest tempelmaksu maksma, siis wõidaks seda ka tulewikus tempelmaksu-seaduses, mis ligemal ajal Riigikogule walitsuse poolt esitatakse, arwesse wõtta. Aga praegu ei ole selle seaduse komisjoni tagasiandmiseks see põhjus mitte mõõduandew, ja mina jään oma endise ettepaneku juurde, käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

K. Wirma (sd.): No jah, see on küll wäga hea loota, et tuleb uus tempelmaksu-seadus, aga senni, kunni uut seadust ei ole, peame wanaga läbi ajama ja praeguse tempelmaksu-seaduse järele peawad kõik riigiasutused, näiteks eraisikutega lepinguid tehes, tempelmaksu maksma. Waadake, see on see küsimus. Teie öelge oma seaduses selgesti, et see asi ei ikäi tempelmaksu alla, ja siis on asi korras. Teie kirjutage oma seadusesse, et tähendatud paragrahwi äralkaotamisega ei astu jõusse tempelmaksu-seaduse nõudmised. Teiseks ei ole aruandja seletanud, kuidas muutuwad Port-Kunda kontsessioonilepingu osad selle seadusega. Esiteks peawad need asjad selged olema, siis alles wõib lõpuotsust selle seaduse kohta teha.

Juhataja J. Tõnisson: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Rkl. Wirma poolt on ettepanek, anda käesolew seadus tagasi rahaasjanduse komisjoni. Kui see küsimus jaatawalt otsustatakse, siis ei tule aruandja ettepanek hääletamisele. Esimeses järjekorras seega tuleb hääletamisele rkl. Wirma ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, wastu 23 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Täiendawaks ettepanekuks on sõna härra rahaministril.

Rahaminister O. Strandman: Kui käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetakse, teen ma täiendawa ettepaneku, kuna härra teedeminister siin ei ole, anda käesolew seadus I ja II lugemise wahel rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja J. Tõnisson: Hääletamisele tuleb aruandja ettepanek käesolew seadus I lugemisel wastu wõtta, ja selle järele, kui see küsimus jaatawalt on otsustatud, tuleb hääletamisele härra raha-

ministri täiendaw ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb härra rahaministri täiendaw ettepanek — anda käesolew seadus I ja II lugemise wahel rahaasjanduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Wabariigi Walitsuse poolt oli esitatud seaduseelnõu, kus riigi turbatööstuse põhikapitaali paluti suurendada 94 miljoni marga wõrra. See seaduseelnõu oli rahaasjanduse komisjonis arutusel, kus tehti kaugeleulatatawaid parandusi ja rahaasjanduse komisjon täiendas seadust mitmes osas. Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelnõu juures oli ainult § 5-da muutus ette nähtud, kuna rahaasjanduse komisjon muutis §§ 5, 6, 7, 8, 10, 11, 15, 21, 22, 23. Põhimõtteliselt on sellel seadusel nüüd hoopis teistsugune kuju. Enne oli seaduses ette nähtud, et turbatööstuse põhikapitaal tuleb tagasi maksta, kuna praeguses, komisjoni poolt esitatud eelnõus, seda ette nähtud ei ole, ja põhikapitaal ei tuleks tagasi maksta, waid põhikapitaal jääb riigi turbatööstusesse. Kui ettewõtte kasu toob, jaotatakse puhaskasu ära, millest ka riigikassa ettenähtud sissetuleku saab. See paragrahw sünnitas alamkomisjonis väga palju waidlusi ja teda redigeeriti mitmel korral ja mitmel kujul, kuid siiski lõpuks wõeti ta esitatud kujul wastu. Riigi turbatööstuse põhikapitaali lisaks määrati 60 miljonit marka, enne oli 200 miljonit, nüüd juurde arwata 60 miljonit, teeb üldsummas wälja 260 miljonit marka põhikapitaali, mille hulka kuuluwad kõik eelarwe-korras saadud summad. § 6-das oli ette nähtud, et riigi turbatööstus wõib oma tegewuse laiendamiseks laenu teha ja obligatsioone wälja anda. Kuid nagu teada, ei saa obligatsioone mitte wälja anda muidu, kui warandusi pantida ei saa, wiimast aga ei olnud selles paragrahwis mitte ette nähtud, mille pärast rahaasjanduse komisjon wõttis § 6-da juurde sõnad: „selleks oma warandust pantides“ see tähendab laenu tegemise otstarbeks wõib turbatööstus oma warandusi pantida. § 7-da

juures tegi rahaasjanduse komisjon ühe wäikese muudatuse. Nimelt § 7-das oli ette nähtud, et riigi turbatööstus hoiab omad jookswad summad renteis wõi Eesti pangas, kuna nüüd renteid enam pole, siis kustutas rahaasjanduse komisjon sõna „rentei“ maha.

§ 8-da juures tegi komisjon suuremad parandused. Selles paragrahwis on ette nähtud wahelikord juhatus ja Wabariigi Walitsuse wahel. § 10-da p. 2 juures wõttis komisjon juurde sõnad: „ja määrab tasu ametnikkudele ja töölistele“ —, kuna enne seda ette nähtud ei olnud. Edasi tekkisid waidlused puhaskasu jaotamise juures. § 23 muudeti ja täiendati järgmiselt: „a) 10% tagawarakapitaaliks; b) 10% ettewõtte laiendamise kapitaaliks; c) 70% riigikassa sissetulekuks; d) 5% riigi turbatööstuse juhatus ja nõukogu liigetele ja ametnikkudele eritasuks; e) 5% tööliste olukorra parandamiseks.“ Enne oli see hoopis teisiti. Edasi muutis komisjon riigi turbatööstuse aruandeaastat, sellepärast, et endine aruandeaasta oli halb raamatutepidamise pärast. Sellepärast muudeti aruandeaasta, mille järele aasta algab 1. aprilliga ja lõpeb 31. märtsiga. § 4-da juures tuli põhimõtteline küsimus arutusele, nimelt tööpäewa pikkuse mõttes. Kõiki asjaolusid arwesse wõttes, leiti, et turbatööstuse hooaeg on väga lühikene, umbes 60 päewa, kus saab tegelikult tööd teha, sest turbatööstuse produktioon oleneb väga palju ilmastikust ära, mille pärast peab ka pikem tööpäew olema, et lühikese aja jooksul rohkem tööd saaks ära tehtud. Nii wõttis rahaasjanduse komisjon § 4-dale lisamärkuse juurde, kus tähendatakse, et suwisel hooajal on turbatööstuses lubatud kunni 10-ne tunniline tööpäew. Oluliselt on turbatööstusel väga suur tähtsus. Meil on metsa kaunis wähe, metsatarwidus on väga suur ja mets on väga kallid põletisaine. Seda arwesse wõttes otsustas rahaasjanduse komisjon, et turbatööstusele oleks waja põhikapitaali suurendada 60 miljoni marga wõrra, selleks, et tema oma tegewust saaks laiendada. 1923 a. oli turbatööstusele õige halb aasta. Selle aasta ilmastik oli turbatööstusele väga raske, kuna aga käesolewal aastal on turbatööstus kaunis edukalt töötanud. 1924 a. on 10.500 kuubikut turwast wälja wõetud, mille wäärtus oleks umbes 40 miljonit marka. Selleks tarwitab kohalik elektriijaam umbes 2500 kuubikut ära, kuna ülejäänud osa müüakse mujale, osalt

Tallinna elektriijaamale. Selle suwe jooksul oleks wõidud weel palju rohkem turvast wälja wõtta, kui mitte töölistepuudus ennast tumda ei oleks andnud, mis ka muidugi produktsiooni suuruse peale mõju awaldamata ei jätnud. Tarwis oleks läinud rohkem, umbes 300 töölist, siis oleks wõidud täielikku produktsiooni kätte saada.

Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus I lugemisel wastu wõtta.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Nagu härra aruandja väga õieti tähendas, oli algseaduses ette nähtud ainult ühe numbri muutmise. Taheti § 5 ära märkida seda, et eelarwe korras on lubatud põhikapitaali suurendamiseks 60 miljoni margani. Sellest numbri muutmise on aga wälja paisunud terve pikk seaduseelnõu, mis wiib kõigepealt riigi turbatööstuse sootu teistele tingimustele, kui seda on muud riigi tööstusettevõttes. Ei aruandja seletusest, ega ka seaduseelnõule juurdelisatud seletuskirjast ei ole näha, miks on need suuremad ja kaugeleulatavamad muudatused ette wõetud, waid on lihtsalt öeldud seletuskirjas — muudeti, kustutati, tehti. Mis on aga siin muudetud, kustutatud ja tehtud? Kõigepealt § 5. Enne oli ära määratud põhikapitaali summa ja olid ka sinna hulka loetud need warandused, mis on turbatööstus oma eelkäijatelt saanud. Oli öeldud enne, et endiste Wene asutuste käest päritud, kui ka teiste asutuste käest ülewõetud materjalide wäärtus arwatakse ka põhikapitaali hulka. See on nüüd wälja jäetud, kuhu on ta aga paigutatud? Oli samuti öeldud, et põhikapitaal tuleb lugeda protsentideta laenuks ja tuleb tagasi maksta ühesuurustes summades alates 1923 a. Ilma et põhjusi oleks esitatud, wõi ka seletuskirjas ette toodud, on see lause turbatööstuse põhimäärustest wälja jäetud. See on ju otstarbeküsimus, kuidas seda põhikapitaali tuleks tagasi maksta, kas seda teha wõi mitte, kuid kuidas seda tehakse ühe riikliku ettevõtte juures, nii tuleb seda teha ka kõigi muude riiklikkude ettevõtete juures. Meil on ju ka peale riikliku turbatööstuse olemas riiklik põlewkiwitööstus ja riigitrukikoda. Siin seatakse aga sootuks teised määrad üles ühe riikliku asutuse kohta, ilma et ikawatusigi oleks sarnasteks muutusteks teiste riiklikkude asutuste juures. § 6-das

oli enne öeldud, et riigi turbatööstus wõib teha laenu ja obligatsioone wälja anda tingimustel, mis raha- ja kaubandusministri poolt on heaks kiidetud. Need tingimused on aga nüüd wälja jäetud ja sel teel wõib see laenu tegemine ja obligatsioonide wäljaandmine nii awaraks muutuda, et ühel heal silmapilgul see riigivarandus wõib haamri alla minna.

§ 7-das oli enne öeldud, et tagawarakapitaal tuleb hoida riigi wäärtpaberites wõi teistes wäärtustes Wabariigi Walitsuse sellekohaste juhtnõõride järele. Nüüd on wälja jäetud sõna „wäärtustes“ ja järele on jäänud — „tagawarakapitaal tuleb hoida riigi wäärtpaberites ja teistes Wabariigi Walitsuse sellekohaste juhtnõõride järele.“ Milleks jällegi sarnane muutus on tehtud, on teadmata. § 8-das on juurde wõetud palgale mingisugune ebamäärane tasu, ja jällegi ei ole mitte öeldud, mis selle tasu all mõeldakse, see on lahtine küsimus. § 8-das oli ka enne öeldud, et juhatus on riigi turbatööstuse juriidiliseks esitajaks ja ajab selle asju ise wõi wolinikkude kaudu, kohtutes ja kõigis riigiasutustes kui ka eraisikute ja asutuste ees. See on nüüd otstarbekohaseks arwatud wälja jätta, kuidas aga edaspidi neid asju aetakse kohtutes ja mujal, see on siin jäetud ära märkimata. Edasi oli warem öeldud: „juhatus on kohustatud peremeheliku huwiga riigi turbatööstuse asju ajama ja kaitsma tema ehitusi ja hooneid.“

§ 10-das on maha kustutatud märkus: „turbatööstuse pearaamatupidaja ja üksikute tööstusharude juhatajad kinnitatakse ametisse ja lastakse lahti juhatus ettepanekul riigi turbatööstuse nõukogu poolt.“ Pearaamatupidaja ja wastutawate juhatajate lahtilaskmine tuleks tingimata wiia nõukogu ülesannete hulka. Seda juhatus kätte anda ei ole mitte otstarbekohane, sest tööstusettevõttes on väga suur tähtsus ja wastutus pearaamatupidajal ja teistel wastutawatel ametnikkudel. § 11-das on arwatud heaks turbatööstuses maha kustutada lause, mis käib järgmiselt: „Juhatus liikmed, niisama ka teised riigi turbatööstuse ametnikud loetakse riigiteenistuses olewateks ja neil on kõik õigused ja kohustused, mis teistel riigiametnikkudel.“ Mingisugustel põhjustel, mis siin jällegi tähistatud ei ole, eraldatakse turbatööstuse ametnikud teiste riigitööstuse ametnikkudest, nagu on seda põlewkiwikawanduse kui ka riigitrukikoja ametnikud. Need õigused, mis on teistel ametnikkudel, loetakse mittemakswateks riigi turbatöös-

tuse ametnikkude kohta. Ei saa lugeda otstarbekohaseks ka neid muudatusi, mis on ette võetud puhaskasu jaotusel. Enne oli ette nähtud 7,5% riigi turbatööstuse juhataja ja nõukogu liigetele ja ametnikkudele eritasuna ja muudeks otstarbeteks. See on ka teistes põhimäärustes. Siin aga riigi turbatööstuses on korraga tarwilikuks peetud seda protsenti alandada wiie peale. Niisama oli ette nähtud 7,5% tööliste olukorra parandamiseks. Nüüd on aga tarwilikuks arvatud turbatööstuses, kus turbatöölise olukord kõige hirmsam on, nagu ma seda omal ajal ette tõi, kus töölistel inimestekohast korterit ei ole, kus on, nagu tähendasin, 24 perekonda ühes naiste ja lastega ilma waheseinata hoonesse surutud, seal tööstuses on tarwilikuks leitud vähendada protsenti, mis tööliste olukorra parandamiseks peaks minema. Riigi turbatööstuse põhimääruste muudatuste seadustega tahetakse ka esimene katse teha meie riigis seadusandlikul teel 10-tunnilist tööpäewa maksma panna. Selleks ei ole mingisugust põhjendust ette toodud. Ainukene põhjus, mis selle kohta rahaasjanduse alamkommissjonis turbatööstuse juhataja poolt ette toodi, käis järgmiselt: „Mustwee gümnaasiumist tulid turbatööstusse hulk noori preiliseid, et kooliraha teenida. Kümne tunniga teeniwat nad enam.“ Nii siis tahetakse koolilaste pärast, kes töötawad, et nad wõiksid kooliraha teenida suwel, sisse seada 10-tunniline tööpäew. Mis aga ütleb selle kohta meie haridusminister, meie terwishoiu peawalitsuse juhataja — kahjuks on aga seal tühjad toolid, nagu harilikult (Naer.) — mis ütleb tööhoolekandeminister selle kohta? Kuidas mõjub see rahwa terwishoiu peale, kui katsutakse niisuguseid raskeid tingimisi kehaliselt alles arenemata noorsoo vastu maksma panna? Turbatöö on iseenesest raske töö, elamistingimised on väga raske, nagu ma juba tähendasin, ja kui nüüd neile inimestele, nende laste tarwis, kes koolis õpiwad, ja kes oma waesuse tõttu on sunnitud suwewaheajal teenima, katsutakse meil põhimäärustes 10-tunniline tööpäew maksma panna, siis peab küll pead raputama niisuguse etteewõtte juures ja peab otse imestama, et niisuguse katsega juletakse üldse awalikkuse ette tulla. Muidugi on väga huwitaw näha saada, kuidas reageerib selle peale meie rahwaesitus, meie Riigikogu, missuguse tööpäewa ta määrab meie koolilastele, kes õpetöö waheajal on sunnitud leiba

teenima. Muid põhjendusi meie turbatööstuses tööpäewade pikendamise kohta ette toodud ei ole. Meie teistes riigi etteewõtetes on 8-tunniline tööpäew makssev ja seda tööpäewa pikendatakse ületunnitöödega. Aga ületunnitööd hinnatakse harilikult eriti. Siin aga on seda erihindamist tahetud ära jätta ja katsutud sellepärast tööpäewa pikendada. See tähendab, et tahetakse eksploateerida koolilapsi, tahetakse nende palka tööpäewa pikendamise abil maha suruda. Kõik need põhjendused, mis mina ette tõi, tõendawad seda, et need suured muudatused ja need kaugeleulatawad parandused, mis rahaasjanduse komisjon selles paragrahwis on ette wõtnud, tõesti väga kaugele ulatawad, ja, wõib olla, kaugemale, kui see meile soowitaw on. Kõigil neil põhjustel ei saa seda seaduseelnõu mitte wastuwõetawaks tunnustada.

Juhataja J. Tõnisson: Sõna on aruandjal rkl. Tonkman'il.

Aruandja K. Tonkman: Rkl. härra Johanson peatas § 5-da juures, ära tähendades, et seletuskiri, ega ka aruandja ei olla seletanud, kuhu jääwat need Wene warandused, mis olewat eelmises põhimääruses ette nähtud ja mis nüüd wälja olewat jäetud. On ju arusaadaw, et need Wene walitsuse poolt saadud warandused, mis eelmises põhimääruses ette nähtud on, on juba turbatööstuse käes, ja neid sellepärast uuesti enam korrata tarwis ei ole. Need warandused on juba selle 200-miljonilise põhikapitaali hulka arwatud ja oleks täiesti mõttetu neid uuesti korrata. (L. Johanson, sd.: Aga enne oli!) Enne oli selleks tarwis, et selle seadusega fikseeriti need warandused turbatööstuse kasutada. Edasi tähendas härra Johanson, mispärast olla seadus nii muudetud, et riigi turbatööstusel põhikapitaali tagasimaksu ei ole. On päewaselge, et riiklikul asutusel, mis täiesti riigi oma, kapitaali tagasi maksta ei tule, waid see kapitaal, mis tööstuses, annab teatawat kasu wõi kahju, nagu iga etteewõte. Ja see tuleb otsekohe riigi kasu ehk kahju arwele. Kujutage enesetele ette, missugune oleks siis seisukord, kui riiklik turbatööstus oma põhikapitaali tagasi maksab: Kellele see riiklik turbatööstus siis jääb? Kas ta on riigi oma wõi ei ole? (L. Johanson, sd.: Kust siis äri saab?) See on äriiline etteewõte, mis kannab oma protsente. Siin on ette nähtud turbatööstuse kohta põhi-

mõte § 23-das, mis järgmiselt käib: Kindlakstehtud puhaskasust arwatakse § 5 ettenähtud korras maha. § 5-das on tähendatud, et 50 aasta jooksul tuleb see tagasi maksta, igal aastal teatud miljonid. See tagasimaks on puhaskasust arwatud, sest riigi turbatööstus töötab samasugustel alustel, nagu iga ettevõtte või aktsiaselts. Selles mõttes parandati see paragrahw, et tema selgem ja arusaadavam oleks ja nii redigeeritigi, et põhikapitaali tagasi maksta ei tule, waid riigi turbatööstuse põhikapitaal annab iga aasta puhaskasu, mis ära jagatakse ja mis riigikassale teatud sissetulekut annab. Edasi tähendas härra Johanson, et puhaskasu, mis § 23 järele jaotamisele tuleb, olla suuresti muudetud, ja muude hulgas muudetud ka ametnikkude tasu, vähendatud jne. Ametnikud saawad praegu makswa põhimääruse järele 7,5% puhaskasust, kuna uue määruse järele nad 5% saaksid. Sellega ei ole aga weel mitte öeldud, et ametnik 5% saades vähem tasu saaks, kui enne, waid härra Johanson oleks wõinud lugeda § 23 hoolega läbi, ja siis oleks temale selgunud, et selles uues paranduses tuleb jaotusele terve puhaskasu põhikapitaali pealt, kuna praegumakswa põhimääruse järele wõetakse põhikapitaali tagasimaks maha ja siis jagatakse puhaskasu ära. Puhaskasu on uue määruse järele palju suurem.

Edasi tähendas härra Johanson, et tööpäew olewat väga pikk, ja et turbatöös olewat väga palju koolilapsi tööl. Seda jättis aga härra Johanson ütlemata, kui palju koolilapsi tööl on, wõib olla, et ainult 1—2, ja mina usun, et nende ühe või kahe koolilapse pärast ei hakata uut põhimäärust tegema. Üks on aga selge, et riigi turbatööstusesse on tööjõudu tarwis ja selle tööjõu wähesuse tõttu on meie riiklik turbatööstus kannatanud. Siin on aga, härra Johanson, Teie parteiseltsimehed tähendanud ühtelugu, et meil walitseb suur tööpuudus, et töölistel ei ole tööd, jne. jne. Nüüd selgub, et tööd on küllalt, kuid ei taheta aga tööd teha. Nii et sarnane wäide, nagu ei oleks tööd, ei ole mitte õige. Riigi turbatööstusesse oli tarwis 300 töölist, Tallinna tööbörser oli aga sel ajal küllalt töötatoolisi üles antud, need aga ei läinud rabasse tööle, waid tulid sealt ära, tähendab, ei tahetud tööd teha.

K. Wirma (sd.): Härra aruandja kõneleb sellest, et riiklik turbatööstus ja

teised riiklikud tööstused peaksid samale alusele seatama, nagu seda eraetevõtted on. Minul ei oleks midagi selle wastu, aga kui waadata esitatud seaduseelnõu, siis puuduwad ühed ja teised selgused, mis näitaksid, mida on tahetud kätte saada. Näiteks § 5 endisel kujul ütleb, et põhikapitaal on 200.000.000.—, nüüd aga öeldakse, et 260.000.000.— uues paragrahwis on öeldud, et selle summa hulka kuuluvad kõik eelarwe-korras seatud summad ja endises paragrahwis on see ka öeldud. Aga endises paragrahwis on öeldud ka weel midagi muud, nimelt, et selle summa hulka kuuluvad ka endiste Wene asutuste käest ülewõetud materiaolid jne. Mina küsiksin, kuhu ja mis-sugustele arwetele on need wiimased summad üle kantud. Oleksin mina aktsiaseltsi koosolekul, siis küsiksin, kas on see summa tagawarakapitaali juurde või mõne erikapitaali juurde üle kantud või kuhu pandud. Samuti tahan ka siin selgust, kuid seaduse arutamise juures ei ole mina selle küsimuse kohta wastust saanud, see küsimus on lahtine. Minu arwates, kui wastawas põhikirja paragrahwis muudatusi ette wõetakse, siis peaks asja selgemaks tegema, mitte aga segasemaks. Ja et see tegemata on, siis peab see ära parandatama. (K. Päts, põl.: Need on ümber hinnatud ja juba sinna 200.000.000.— hulka arwatud.) Ümber hinnatud on nad küll, kuid ei teata, kui suure summa peale ja kas selles asjas ka lõpuliikult kokku on lepitud. Mina tean, et asjad siin ei ole päris selged. Wõib olla turbatööstusega ei ole lugu nii, aga ma tean üht teist asutust, see on põlewkiwitööstus, seal käiwad waidlused selle üle, kui kallid need Wene walitsuse käest saadud warandused on; üks arwab niipalju, ja teine — niipalju. Sellepärast on tarwilik teada, kui suurelt on need warandused käesolewa 260.000.000.— hulka arwatud, või et nad sinna hulka koguni arwatud pole. Kui see küsimus peaks lahtiseks jääma, siis hakkab asutus rehkendama, et temal on nii ja nii palju põhikapitaali saada, tuleb ministeeriumi ja ütleb, andke mulle kapitaali täiendamiseks raha. Seda on juba tegelikult mitu korda tehtud ja ministeeriumi poolt on wastu waieldud ja öeldud, et olete juba kõik kätte saanud, mitte pennigi ei ole teil enam saada. Waadake, kuidas asjad käiwad, kui need küsimused selged ei ole; siis peawad wastawad asutused üksteisega töö asemel

ilmaaegseid kirju wahetama, mis wahest isegi kaunis kurja keelt räägiwad. Sellepärast on tarwilik sellele paragrahwile uus kuju anda, mis selgesti ära ütleb, millest põhikapitaal koos seisab.

Mina öieti tahtsin sõna wõtta teise küsimuse kohta, nimelt § 8 kohta, ja tahtsin öelda seda, et Riigikogu peaks tõsise kaalumise alla wõtma küsimuse, kas riiklikud ettevõtted peawad jääma niisuguse juhatusse konstruktsiooni juurde, nagu põhikirjades on ette nähtud, ja nagu need asutused meil praegu funktsioneeriwad. Mul on wõimalus olnud eripõhikirjade alusel töötawate asutuste tegewust lähemalt waadata ja seda head soowitäämist näinud — just heaks soowiks nimetaksin seda, mis on § 8 juures leida, nimelt sõnad: „juhatusse esimehe ülesanded, wastutus ja tema wahekord teiste juhatusse liigetega määratakse instruksioonides, mis Wabariigi Walitsus kinnitab.“ Mina olen niisuguste instruksioonide tegemise juures olnud kaks aastat ja minul ei ole mitte wäljawaadet, kas need saaksid lähema wiie aasta jooksul walmis. Järjekult, kui siin seaduses niisugune märkus sees on, siis ma ei usu, et Wabariigi Walitsusele niisugune instruksioon lähemal ajal kinnitamiseks wõidakse ette panna. Kui see aga nii on, siis ei maksa seda seadusesse hea lubadusena üles wõtta.

Teiseks, kui tegelikku elu waadata, siis pean ütleva, et minule näib, et riigiasutustes, nendes asutustes nimelt, kes eripõhikirjade alusel töötawad, nende juhatusse ja nõukogu wahekorrad on teiseks kujunenud, kui meie seda eraettewõtete juures näeme ja kui seda põhikirja alusel ette kujutada saab. Kõik põhimõttelikud küsimused, mis neis asutustes tulewad otsustamisele ja mis teinekord õige wäikseulatuslikud on, need wõetakse kõik nõukogus arutusele ja nõukogud on saanud juba tugewamaks, palju rohkem mõjuandwamateks asutusteks, kui nemad kunagi kuskil eraasutustes on. Siin tõuseb küsimus, kas on siis tarwis peale seda teist niisugust kollegiaalset asutust, nagu praeguse konstruktsiooni juures nõukogu on, nimelt et nõukogu kõrwal ka juhatus peaks kollegiaalne olema? Tegelik elu on näidanud, minule wähemalt, et mitmeliikmeline juhatus täiesti ilmaaegne asutus on nende asutuste juures; sest nii kui nii kui mingisugune põhimõttelik küsimus on otsustada, tuleb juhatusel, eriti juhatusse esimehel, pidada nõu tegelikkude, koha-

pealolewate, tööstusharude juhatajatega, nimelt nende inimestega, kes tegelikult töö juures on ja otsuseid täide wiiwad. Kui juhatusse esimehel on seal kõrwal weel teised nõuandjad, keda meie juhatusse liigeteks nimetame, siis ei ole sellest, tegeliku elu nähtuste järele, mingisugust kasu olnud: kõik küsimused tulewad ikkagi lõppude lõpuks nõukogusse, kus asjad wahest põhimõttelikult hoopis ümber muudetakse. Näib nii olewat, et direktorid wõi juhatusse liikmed peaks olema kohapealsed, otsekohesed tööjuhatajad. Tegelik elu on aga näidanud, et sellest hästi midagi wälja ei taha tulla. Direktorid tahawad enam ikka direktooriumis istuda, mitte aga kohapeal töötada ja tööd juhataada. Eriti instruksiooni selle osa wäljatöötamise juures tõuseb kõige suurem raskus. Tahaksin seda instruksiooni näha, mis nii oleks kokku seatud, et asutused korralikult funktsioneeriks. Sellest wõite näha, et minul ei ole usku, et niisugust instruksiooni keegi üldse wälja mõtleks. Sellepärast on tarwilik, et see küsimus weel üks kord rewideerimise alla wõetaks ja nende tööstusasutuste juhatusse teistele alustele pandaks. Antagu õigused ja wolitused ühele direktorile wõi ühele juhatajale, kes siis oma otsuseid tehes iseenesest mõista nõu peab pidama wastawate tööstusharude juhatajatega; suuremaid küsimusi arutab ja otsustab nõukogu. Wahepaiksed kaks wõi kolm direktorit on minu arusaamise järele niisugused, kes bagaashina tuleksid wälja jätta.

Selle põhimõtte pärast teen ettepaneku, et Riigikogu otsustaks seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, et see selles mõttes ümber töötataks. Neid ettepanekuid ei ole mitte otstarbekohane Riigikogu koosolekul II lugemisel teha, sellepärast, et siis wõib üks wõi teine eksitus ette tulla; parem on, kui komisjon seda teeb. Pealegi oleks § 5 juures komisjonil nähtawalt mõtlemist, et see paragrahw selgemal kujul wõiks seadusesse tulla.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu on kaks tundi töötanud, kuulutan 15 m. waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 7.30 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Rahaminister **O. Strandman**: Muudatused, mis rahaasjanduse komisjoni ette paneb turbatööstuse põhikirjas, on kaunis suure ulatusega. See seaduseelnõu on rahaasjanduse komisjonis läbi töötatud ja vastu võetud enne, kui ma kaubandus-tööstusministri kohused oma peale võtsin. Sellepärast ei olnud minul nüüd võimalust omal ajal Wabariigi Walitsuse seisukohta nende kohta teada saada. Kui nüüd see seadus komisjoni läheb, siis saaksin tähendatud muudatusi Wabariigi Walitsusele ette kanda, kui aga eelnõu esimesel lugemisel vastu võetakse, siis ma paluksin pisut pikemat aega esimese ja teise lugemise vahel määrata, et Wabariigi Walitsus saaks need paragrahvid, kus muudatused tehtud, läbi waadata ja siis Riigikogu koosolekul oma seisukohta avaldada ja võib olla parandustega esineda. Üks asi juba, et põhikirjas 10-tunniline tööpäew on ära määratud, näitab, et siin on töötatud, nagu komisjonis töötama ei peaks, sest ei saa ju kuidagi põhikirjas tööpäewa pikkust ära määrata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on aruandjal rkl. Tonkman'il.

Aruandja **K. Tonkman**: Riigikogu liige härra Wirma peatas pikemalt paragrahw 5-da juures, tähendades muuseas, et selles olewat öeldud, et eelarwe korras saadud summad olewat sisse jäetud uude põhikirja, kuna ülewõetud materjalid olewat põhikirjast välja jäetud. See paragrahw oli komisjonis õige laialise järeelkaalumise all ja seal jõuti otsusele, kus tööstuse juhatajad ja teised asjatundjad õige pikalt seletusi andsid, et need ülewõetud warandused Wene asutuste käest, samuti ka teiste asutuste käest on raha peale ümber arwatud ja on selle 200.000.000 marga põhikapitaali juurde arwatud, mis põhimääruses ette nähtud. Edasi, sõnad: „ja eelarwe korras saadud summad“ olid sellepärast tarwilikud, et, nagu lugupeetud Riigikogu liikmed teawad, wõeti eelarwe korras 60.000.000 marka 1924 aasta eelarwes vastu. Kui seda mitte ei oleks sisse wõetud sellesse põhimäärusesse, siis oleks wõinud nii ette tulla, et 260.000.000 marka määratakse põhikirjas ära ja 60.000.000 marka oli juba eelarwe korras saadud. Sellepärast wõeti see niimoodi sisse, et põhikapitaaliks määratud 260.000.000 mk. on summa, kuhu kuuluwad ka eelarwe korras saadud summad. (K. Wirma,

sd.: Aga kust see 260.000.000 tuleb?) 260.000.000 oli juba enne määratud. (K. Wirma, sd.: Aga tähendatud seadus oli ju muudetud.) Noh, miks ei ole muudetud, seda muudeti, pealkirjast on ju juba näha, et muudetakse riigi turbatööstuse põhimääruste seadus, mis on awaldatud „Riigi Teatajas“ nr. 67 — 1922 a. (K. Wirma, sd.: Ja wana ei loe enam midagi!) Kui ei ole täiesti selge, võib ju selle vastu waielda. (K. Wirma, sd.: Noh, wot, seep see asi ongi, et võib waielda.) Iga asja vastu võib waielda. Härra Wirma wõiks siis seda ka nõuda, et üksikasjalikult peaks iga wiimane raudkang wõi mõni teine asi, mis seal olemas, põhikirjas ära märgitud olema. (K. Wirma, sd.: Kui Teie ütlete, et võib vastu waielda, siis annab see adwokaatidele jälle tööd.) § 8-da juures olewat see suur wiga, et tööstust juhatab kolmeliikmeline juhatus ja et neid instruksioone pole keegi weel suutnud walmis teha. Wäga iseäralik wäljaütlemine, et instruksioonid, mille järele turbatööstuse juhatus peab töötama, et neid ei suudeta kuidagi wiisi wälja töötada. Paljugi, mis enne on olnud, ma räägin praegu käesolewast asjast. Leian, et ei wõiks kuidagi lubada, et niisugune suur ettevõtte, nagu seda on turbatööstus, et selle juhtimine kõik ühe direktori kätte antaks, waid juhatus peab suurem olema. (K. Wirma, sd.: Kui ta ise turvast peab kaewama, siis on ka paha.) Kus rohkem inimesi seda asja juhiwad, seal peab ka üksikasjaliselt ära tähendatud olema, mis ühe wõi teise ülesanne, nii ei ole see weel põhjuseks seda eelnõu tagasi lükata, wõi uuesti komisjoni anda.

J. Piiskar (is.): Pärast rahaministri seletust, et selles eelnõus on asju, mida õieti seadusandlikus korras walitsuse ja rahaministri arwates kindlaks määrata ei tuleks, ja et peale selle walitsus selle eelnõu kohta tema praegusel kujul seisukohta ei olla saanud wõtta, tekib küsimus, kust see eelnõu siis õieti on tulnud, ja milleks ning kellele sarnane põhimääruste muutmine tarwilik on olnud. Minule teatati, et alamkomisjonis, kus ühe arwu muutmise seaduseelnõust pikk seadus on saanud, on härra Tonkman'il kolm, neli projekti kaasas olnud, on pakunud üht ja teist, wõtnud ühe taskust wälja, ja kui see ei meeldinud, wõtnud

teise ja kolmanda. Kas härra Tonkman, kes praegusel korral ka aruandja on, ei ütleks, sest tema eelnõu see nähtavasti on, millised motiivid temal olid, et just sarnast muudatust ette võtta? Ja kas ta ei tooks ka siin need põhjused ette, millega tema komisjoni liikmed suutis uskuma panna. Minul on aga meeles, et komisjonis otsustati see küsimus hääletamisega, aga selgeks need asjad rahaasjanduse komisjonis igatahes ei saanud. Ja kui nüüd arwesse võtta, et sellest ajast — see eelnõu oli juba suwel rahaasjanduse komisjonis walmis — on nii mõnigi asi muutunud, eriti meie majanduslik seisukord, kus olukord ei ole mitte lahedamaks läinud, waid ennemalt kitsikus suurenenud, ja kus nüüd kokkuhoidmine ja kokkutõmbamine hüüdsõnaks on saanud, kuigi seda senni äärmiselt raske on teostada ohud — seda peab eeldama, sest tagajärgi ei ole kuigi palju saadud — siis peab küsima, mikspärast on riigi turbatööstusele tarwis 60 miljonit uut kapitaali juurde anda, mikspärast on tarwis tema põhikapitaali suurendada 260 miljoni peale? Kas siin ei wõiks ka teatawat kärpimist, teatawat kokkuhoidmist toime panna. (K. Tonkman, põl.: See on käes juba.) Hea küll, kuigi see summa käes on, ega see seda küsimust ei eita. Kui tahetakse teiste krediitidid ja laenusid kokku tõmmata, siis on neil ju ka laenu käes. Ja kui hakatakse kokku tõmbama, siis ei ole see põhjuseks, et raha on käes, ja enam pole midagi teha.

Edasi pean mina rõhutama, et kõik need mitmekordsed seletused aruandja poolt selle eelnõu kohta mitte neid kahtlusi ei ole ümber lükanud, mille peale tähepanu juhtis rkl. Wirma. Siin kõneldi neist summadest, mis eelarwe-korras on antud. Mina olen eelarwe-komisjoni liige olnud sellest saadik, kui meil üldse eelarweid on arutatud ja mina ei ole mitte näinud ega kuulnud, et seda materjaali, mis weneaegsetelt asutustelt üle on wõetud, et neid raudkangisid turbatööstusele eelarwe korras üle oleks antud. Härra Tonkman on ehk nii lahke ja näitab selle „Riigi Teataja“ numbri ja selle eelarwe, milles need warandused, mis mitte rahasummades ei tarwitsenud olla, eelarwe-korras üle on antud. Kunni seda ei ole selgitatud, on see küsimus lahtine ja wõib sellest niiviisi aru saada, et selle 260 miljoni hulka käiwad eelarwe-korras määratud summad, aga kõik teised summad, mis teist teed on tulnud, on üle selle. Ma

arwan, see on ainukene seletuswõimalus. Ja kui härra Tonkman arwab, et see mitte nii ei ole, siis näidaku tema, millal need summad ja ka need reaalwarandused eelarwe-korras on üle antud, mitte lihtsalt üle antud, waid e e l a r w e - k o r r a s. Ma rõhutan just seda, sest need on ikka kaks iseasja. Sest wõib ju mitu miljardit üle antud olla, aga need ei ole eelarwelised summad, mis teist teed on tulnud. Nii näeme, et siin see kahtlus püsima jääb kõigist härra Tonkman'i seletustest hoolimata.

Edasi, milleks on tarwis põhikapitaali suurendamine? Kas ei saada sennise kapitaaliga läbi? Aruandja oleks pidanud vähemalt oma ülesandeks wõtma seletada, kuidas turbatööstus on arenenud. Kas ta wajab sarnast suurt kapitaali, kas ta produktsioon kapitaalile wastab, wõi on meil siin tegemist niisuguse ettewõttega, kus härradel direktoritel on meelde tulnud seal mingisuguseid sisseseadeid ja laiutusi ette võtta. Meie teame, et seal müürid on wahel maha kistud, siis jälle uuesti ehitatud, et wabrik ennem kitsamalt, pärast laiemalt ehitatud. Kas mitte sellest ei ole tingitud see suur kapitaali hulk. Aga kas need kapitaolid ennast renteeriwad, kas nad produktiivselt on paigutatud, selle kohta oleks pidanud ülewaade antama, kui tullakse kapitaali suurendamise nõudmisega. Senni ei ole seda aga mitte tehtud. Selle küsimuse selgitamine on sellepärast hädatarwilik, et meil ei ole siin tegemist puhtriikliku ettewõttega selles mõttes, nagu näiteks üksikud ametasutused on riiklikud asutused, kellele määratakse riigi poolt summad, riigikontroll oma aparaadi kaudu kontroleerib, kuhu need summad tarwitatakse, ja iga aasta kaalutakse järele, milleks raha antakse ja milleks mitte. Siin on sellest mööda libisetud. Need on „soomustatud“ summad, sest need on ettewõtted, mille juurde rahwaesitus ja ka Wabariigi Walitsuski ei pääse. Meie oleme mõne asutuse juures näinud, missuguseid tagajärgi see hakkab andma. Muuseum on tingitud see samm, mille Riigikogu alles ligemas minewikus astus, et Eesti panga rewideerimiseks komisjoni asutas, just sellest, et Eesti pank oli ka sarnane asutus, mis sisuliselt oli küll riiklik asutus, aga tegewuse ja juhtimise poolest tahtis olla äriline ettewõte. Praegu on meil ka niisuguse asutusega tegemist. Omalajal, kui neid asutusi loodi, öeldi, et ärilised asutused ei saa muidu tegutseda,

kuid et neil teatud tegewuswabadus peab olema. Hea, see tegewuswabadus rõhuti läbi, meie wastuseismisest hoolimata. Kui need on ettewõtted ärilisel alusel, siis töötagu nad kui ärilised asutused, siis renteerigu nad oma kapitaalid, nagu ärilised asutused jne. Seda meie aga ei näe. Meie näeme, et kui äriline asutus on turbatööstus majanduslikult väga eesõigustatud seisukorras. Tema opereerib suurte kapitaalidega, mis tal ilma protsentideta käes, mille kohta temal kohustusi ei ole, ei tagasimaksu ega protsentide maksmise suhtes, sest puhaskasu asi on sarnane, et see ka puhaskahjuks võib kujuneda. Ja mina kardan, et asi turbatööstuses nii kujunebki. Kui nii laiutatakse, nagu seda senni on tehtud, siis on see suur hulk kapitaali täiesti ilma mingisuguse kohustuse tarwitada. Kus on siis see ärilikkus ja äriliste ettewõtete alus? Tähendab, ärilise ettewõtte sildi all on lihtsalt need summad ja see ettewõtte asetatud soomustatud seisukorda, on niihästi rahwaesituse kui ka walitsuse kontrolli alt ära wõetud. On wõimaldatud härradel direktoritel talitada, nagu nad heaks arwawad. Kas ettewõtte kasulikult töötab, odawat materjaali produtseerib, wõi kallilt oma kauba turule laseb, kas ta nende operatsioonide tagajärjel ja nende laenude ning obligatsioonide tagajärjel pankrotti jääb, wõi kullaauguks muutub, see on ainult härrade direktorite ja esitajate asi.

Samal ajal aga nõutakse pimedast peast uute miljonite määramist selle ettewõtte põhikapitaali suurendamiseks. Meie arwates nii talitada ei tohi. Kui turbatööstus on ärilisele alusele seatud, olgu tema kohta maksew kõik see, mis äride kohta maksab, ei suuda tema aga sarnastel alustel töötada, siis peab teisi teid tarwitama. Kui waadata küttekriisi lahendamise küsimust, meie metsadehoidmise küsimust, siis, võib olla, peame oma turbatööstusele iga aasta juurde maksma, et teisi küttaimeid hoida ja kiwisöe sissewedu vähendada jne. Majanduslikult on see täiesti mõeldaw, sest on ju ettewõtteid, mida ei panda käima, et puhaskasu saada, waid millel on ka teised sihid ja ülesanded. Kui see nii on, siis kaotatagu ära see ärilise ettewõtte silt ja öeldagu, et riiklik turbatööstus on riiklik ettewõtte, mille peale on nii ja niisugused ülesanded pandud, et see raha, mis sinna paigutatakse ei pea kõrgeid protsente kandma, waid lahendama teisi rahwamajanduslikka ülesandeid, millele teatawal korral

juurdegi tuleb maksta, kuid siis olgu see ettewõtte täiesti rahwaesituse kontrolli all, siis olgu tema Wabariigi Walitsuse kui täidesaatwa orgaani juhtida, kes siis tema tegewuse eest wastutab. Praegu ei ole ühte ega teist. Äriline alus on ainult silt. Sisuliselt on see ettewõtte teiste äriliste ettewõtetega wõrreldes märksa enam soodustatud ja eesõigustatud seisukorras.

Edasi on, näiteks, ette wõetud kunstlik puhaskasu suurendamine sellel teel, et ei maksta riigile tagasi teatawaid summast, ei wõeta protsendikohustusi enda peale, waid makstakse protsente ainult puhaskasust. Sel teel loomulikult wõidakse puhaskasu rohkem näidata ja selle jagamisel hoopis teistsugust tagajärge saada. Minu arwates on see küll kõrwaline asi, sest ei ole kuigi palju põhjust eeldada, et seal üldse puhaskasu saadakse, kui asja nii juhitakse, nagu seda senni on tehtud. Ja selle küsimuse juurde tahaksin mina nüüd tulla.

Wäga imelik ja iseloomustaw on see, et sellel ajal, kui pensioniseaduse ümber lahinguid lüüakse, kui kõik rühmad ütlewad ja rõhutawad, et nemad selle wastu ei ole, et riigiteenistuses seiswad isikud, ametnikud peawad pensioni kaudu kindlustatud olema, turbatööstuse direktorid härra professor-Kink'iga eesotsas ei taha oma ametnikkudele seda kindlustust pakkuda. Meie teame aga, et riigiteenistus ei anna mitte ainult õigusi, antud korral pensioni-õigusi, waid see paneb peale ka teatawaid kohustusi. Tähendab, ei tunnustata ei kohustusi ega õigusi oma ametnikkude wastu, waid tahetakse neid täiesti jätta tuule-taewa alla.

Riigiteenistuses seismine pakub teatawat kaitset ametnikule, sest teda ei saa päewapealt lahti lasta. Ka seda ei taheta pakkuda ametnikkudele. Luuakse äärmiselt kõikuw ja kindluseta seisukord. Ma ei taha öelda, et ei saada sinna ametnikka, neid saadakse, aga wist peab selle wõrra kõrgemat palka maksma ja küsitaw on, kas selle tõttu töö korraldus wõidab wõi kaotab. Ei ole mingisugust põhjust üht riiklikku asutust ja selle asutuse teenijaid teistsugusesse seisukorda asetada, kui kõigi teiste asutuste teenijaid.

Samasugune lugu on 10-tunnilise töö-päewaga. Mina mõtlesin selle juures pikemalt peatada, aga et härra rahaminister juba ütles, et see küsimus seadusand-

likul teel üldse kõne alla ei wõi tulla, siis arwan, et ei tarwitse selle juures pikemalt peatada, tuleb ainult silmas pidada, kuidas härrad direktorid tegelikult talitawad.

Siit tuleme küsimuse juurde, millest kõneles härra Tonkman, kui ta ütles, et töölistepuudus seista selles, et töölised ei püsinud, ehk kuidas see temal kõlas, „töölised ei jäänud pidama“, wist oli tal mõte, et töölised tulid ja läksid ja alati oli töölisi vähem, kui neid wast tarwis oleks olnud. Ja sel arwel tahetakse siis tööpäewa pikendada. Härra Tonkman ei ole näidanud, et 10-tunnilise tööpäewa maksmapanek otstarbekohane on, sest kui härrad direktorid nii väga waimustatud on sellest, siis oskawad nemad seda ka ilma seaduseta läbi wiia. Ei ole aga kuidagi näidatud, et 10-tunniline tööpäew töölise sinna kindlasti paigale asetaks, neid nii öelda „pidama paneks“.

Mina arwan, et mitte 10-tunnilise tööpäewaga ei seo härra Tonkman sinna töölisi, waid kui härra Tonkman tahab, et töölised sinna „pidama jääwad“, siis peaks ta nendega sedasama tegema, mis keskajal väga paljudes maades, muuseas Wenemaal tehti, kus inimesed, piltlikult öeldud kinnitati maa külge, tehti orjades, see oli: „krepstnoe prawo“ ajal. Waadake, siis jääwad nemad sinna peatama, muidu teie neid seal kinni hoida ei saa. (L. Johanson, sd.: Saata need, kes sunnitööle mõistetud.) Ehk jälle, nagu Riigikogu liige Johanson ütleb, sunnitöölisi sinna saata, sunnitöölise wangimaja Ellamaale ehitada, siis ehk jääks nemad sinna peatama.

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõneleja, mina mõtlen, et see mitte turbatööstusega kokku ei käi.

J. Piiskar (is.): Minu ülesanne ei ole muidugi näidata härradele direktoritele, kust ja kuidas nemad töölisi saawad, aga teatawa näpunäitena wõiks see olla, sest sealt poolt armastatakse küsida, kuidas seda teha tuleb. Mispärast töölised aga sinna peatama ei jää, selleks on väga palju mõjurwaid põhjusi. Minul oli hiljuti wõimalus kõneleda ühe turbatööstuses töötawa isikuga, kes mind ja mu parteisõpra sinna waatama kutsus, kuid meil ei ole kahjuks senni aega olnud sinna waatama minna. Tema jutustas aga ime-likka asju. Rääkimata sellest, et tööpalgad madalad on, kui madalad nad on, seda

ma täpselt ei tea ja see polegi tähtis, sest sealsed palgad ei erine teistest palkadest. Seal on aga sisse seatud tükitöö, eestkätt artellide kaudu, väga rasketes oludes. Senni kui minul wastukäiwaid teateid ei ole, usun ma selle inimese sõnu, kes päris otsekohele kõneles. Töötingimised on seal säärased, et tee seda tükitööd kas 10 wõi 20 tundi päewas, wähegi korralikku palka ikka ei saa. Seal on, näiteks, tarwis turbamättaid kärutada ühest kohast teise. Et neid rabas kärutada, selleks on seal niinimetatud kerged raudteed, need on aga sedawõrd wiletsad, et nõuawad lõp-mata parandamist, ja hulk aega kulub artellil nende parandamise peale ära. Turbatööstus ei hoolitse üldse nende korrashoidmise eest, waid nõuab, et artell, kes teatawa töö oma peale wõtab, need wiletsad abinõud peab korda seadma ja korras hoidma. Need abinõud on aga nii wiletsad, et wõimatu on nendega töötada, ning suurema osa oma ajast peab artell kulutama turbatööstuse wiletsate abinõude korrashoidmiseks. Loomulikult ei saada siis produktiivselt töötada ning produktsioon on ka tükitöö juures wäike. Ja kui sinna juurde wõtta veel korteri-olud ja teised eitawad nähtused, siis saame kätte põhjused, mispärast töölised turbatööstuses peatama ei jää. Ja kui kurdetakse, et seal töölisi wähe, siis ärgu tuldagu mitte tööpäewa pikendamise-ga, waid katsutagu seda tööstust niiviisi sisse seada ja organiseerida, nagu seda tarwis on. Meie näeme, et seal on terwerida direktorid. Riigikogu liige Wirma tõstis küsimuse üles, et wõib olla saab juhatus teisiti ja otstarbekohasemalt seada. Koosoleku waheajal oli einelauaruumis ja kuluaarides selle üle kuulda mõttewahetusi ja seal lasti wälja paista, et kuidagi vähema arwuga ei saa läbi. Meie teame, et need härrad direktorid rohkem aega Tallinnas on kui Ellamaa turbatööstuses ja et nemad sinna ainult wahetewahel sõidawad juhatusi andma. Ma küsiks, mis kasu on sellest, kui Ellamaa direktorid kolm meest on, wõi kui neid kümme meest on, kui nad töö juures ei asu. Wõib olla, need härrad ei näegi, kui wiletsates tingimustes seal tuleb töötada ja ütlewad ainult, et töö ei edene, töö produktsioon on wäike, töölised ei püsi. Jah, waadake, siin on rida põhjusi, mis selle turbatööstuse kohta sunniwad panema väga suure küsimismärgi.

Enne kui tahetakse seda eelnõu siin arutada, tuleks anda ülewaade tänawu-

aastase turbatööstuse produktsiooni kohta. See eelnõu oli rahaasjanduse komisjonis siis, kui turbatööstuse hooaeg algas. Siis loomulikult ei võidud ülewaadet saada. Nüüd on hooaeg enam-wähem lõpule jõudmas ja nüüd peaks aruandjal võimalik olema neid andmeid tuua. Kõigepealt peaks selgitatama, mikspärast sarnane põhimääruste muutmise ette wõetakse, miks turbatööstuse teisele alusele peab seatud olema ja kelle poolt õieti see eelnõu inspireeritud on, kelle poolt ta tuleb. Senni kui kõigi nende küsimuste kohta selgust ei ole, ei saa juttugi olla sellest, et seda seaduseelnõu lugemisel wastu wõtta. Kui need, kes sellest seadusest huwitatud on, tahawad seda tõsiselt arutusele wõtta, siis peaks nad selle uuesti rahaasjanduse komisjoni tagasi andma.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mul on ka au selle turbatööstuse põhimääruste muutmise alamkomisjoni ja ka rahaasjanduse komisjoni liige olla. Kui nüüd kõnelatakse, et on waja seda seadust uuesti komisjoni tagasi anda, siis pean mina ütleva, et minu teada ei ole ühegi seaduse kallal nii palju alamkomisjon ega ka rahaasjanduse komisjon nõu pidanud ega koosolekuid pidanud, kui selle seaduse arutamise juures, — sellepärast arwan mina, et selle seaduse sinna tagasi andmisel mitte suurt kasu ei ole. Riigikogu liige ja minu parteisober Wirma tähendas siin, et põhimäärused selles ettevõttes, mis õieti riiklik ettevõtte on, teistsugust iseloomu kannawad, kui näiteks riigi põlewkiwitööstuses, riigitrüki-kojas, õlikiwitööstuses, wist ka sadamatehastes — ma ei tea, kas teisi ettevõtteid ka weel on, — kuna need põhimõttelikult ühesugused ettevõtted on, siis peaksid ka nende põhimäärused ühesugused ja kooskõlas olema. Sellepärast oleks minu arwates tarwilik, et Wabariigi Walitsus ja kaubandus-tööstusministeerium need põhimäärused arutamisele wõtaks ja ühesugustel alustel kokku seaks. Iseenesest mõista, et selles komisjonis asjatundjad peaksid olema, kes põhimäärused wälja töötaksid, nii et see küsimus lõplikult lahendataks, kuidas näiteks põhikapitaali peale peab waatama, kas see on põhikapitaal wõi laenukapitaal. Kui ta on põhikapitaal selles mõttes, nagu iga aktsiaseltsi põhikapitaal, siis selle pealt intressi loota ei wõi, aga kui ta on laenu-

kapitaal, siis on arusaadaw, et ilma intressita seda tarwitada anda ei saa. Mina arwan, et ainult nende asjade põhjalikud tundjad wõiwad põhimääruste kawa wälja töötada ja siis, kui need määrused wälja töötatud on, siis on neid palju hõlpsam rahaasjanduse komisjonis wiilida. Kui aga riigi turbatööstuse põhimäärused seadusena uuesti rahaasjanduse komisjoni wõetakse, siis, minu arwates, ei tule ta sealt mitte nii terwena ja heana tagasi, nagu asjade huwides soowitaw oleks. Mina soowitan, et walitsus, kaubandus-tööstusministeerium selle töö ise kõigepealt ära teeks.

K. Wirma (sd.): Minu parteiseltsimees Martna arwas, et komisjon seal enam midagi teha ei saa, sellepärast, et on waga palju tööd teinud. Aga meie kuulsime, et rahaminister seletas, et praegune walitsus ei ole weel saanud seda eelnõu kaaluda ja kui meie kodukorda waatame, siis meie kodukorra järele on see waga otstarbekohane tee, kui küsimus antakse komisjoni ja walitsust lastakse komisjonis oma kawadega esineda ja et komisjonis neid küsimusi, mis üles on tõusnud, läbi kaalutakse. Nii et juba sellepärast, et walitsusele võimalus anda selle küsimuse kohta kas uue kawaga esineda wõi praktiliselt küsimust kaaluda, juba sellepärast peaks küsimus komisjoni antama, olgugi, et komisjon on küllalt selle küsimuse juures higinastunud. Kuigi on palju tööd tehtud ja waieldud selle küsimuse juures, siiski tõendawad praegused waidlused seda, et arutamisel on asi, mille juures wõib ja tuleb weel waga palju waielda, enne, kui see küsimus õigetessee rööbastesse jõuab. Wõtame näiteks küsimuse, mis põhikapitaali määramise paragrahwi puudutab. See asi ei ole iseenesest sugugi nii keeruline, kuid ta on aja jooksul imelikult kujunenud. Minul on siin praegu 1919 a. „Riigi Teataja“ ja siin on mitmete pankade ja ettevõtete põhikirjad sees, aga kuskil ei ole öeldud, et põhikapitaali juurde kuulub midagi, waid on igalpool öeldud, millest põhikapitaal koos on. Öeldakse, et põhikapitaal on nii suur, määratakse nii ja nii suure summa peale kindlaks, seisab koos nii ja nii palju aktsiatest. Mis aga ütleb meie paragrahw, nii uus, kui wana? Tema ütleb, et määratakse põhikapitaaliks nii ja nii palju miljonid, mille hulka kuulub weel midagi, aga mis weel, seda ei ole

õeldud ei wanas, ega ka uues redaktsioonis. Mitte kuskil teistes põhikirjades teie sarnast kõnekäänu ei leia, millega mingisugune põhikapitaali osa lahtiseks jäetakse. Käesolewas põhikirjas võib otsekohe ära öelda, missugustel aastatel ja missugused summad on eelarwe-korras saadud ja kui suur see warandus on, mis muul teel põhikapitaaliks on arwatud, siis on asi selge. Aruandja ütleb, et sellepärast on pandud siia sisse need sõnad „mille hulka kuuluvad kõik eelarwe-korras saadud summad“, et seda summat teistkorda näitama ei tuldaks. Kuid siin ei ole öeldud, kas siin on jutt summadest, mis kunni tänase päewani juba saadud, või neist, mis kümne aasta jooksul veel saadakse. Kui mina oleksin seal direktor, või nõukogu liige, siis võiksin öelda, et lugege nüüd kokku, kui palju teie eelarwe-korras olete saanud, ütleme et saime 100 miljonit ja andke veel 160 miljonit juurde, sellepärast et 160 miljonit on veel saada. Kui teie ütlete, et selle juures võib waielda, siis wasta — muidugi, — sest niisugune mitteselge paragrahw tekitab waidlusi. Öelge, et põhikapitaal seisab koos nii ja nii suurtest summadest, nagu teie seda iga aktsiaseltsi põhikirjast loete. Seda on waja selgesti öelda, küll siis raamatupidaja oskab leida wastawa rubriku bilansis sellele kapitaalile.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **K. Tonkman**: Härra Piiskar tähendas, nagu oleks see minu ettepanek, aga mina ei ole oma isiklikku seisukohta ega ka rühma seisukohta awaldanud, waid kandsin põhimääruste juures seda ette, mis rahaasjanduse komisjon oli otsuseks teinud ja mille liige ka härra Piiskar on. Nii, et need ütelsed, mis härra Piiskar minu kohta tegi, mitte minu kohta ei käi, waid härra Piiskar'i enese kohta, sest härra Piiskar, üks kõik, kas ta hääletas põhimääruste poolt või wastu, oli komisjoni liige. Mina tõin need põhimõtted ette ja kaitsesin seda seisukohta, mis rahaasjanduse komisjon aluseks oli wõtnud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Peale rahaasjanduse komisjoni aruandja ettepaneku on rkl. Wirma poolt esitatud järgmine ettepanek: „Riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus anda tagasi rahaasjanduse komisjoni.“ Ka-

watsen selle ettepaneku esimeses järjekorras hääletamisele panna ja kui see wastu wõetakse, siis ei tule aruandja ettepanek hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepaneku poolt on 32 häält, wastu mõned üksikud, — rkl. Wirma ettepanek on wastu wõetud.

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees **K. Wirma**.)

9. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson**: Selle järele kui § 1. kohta oli Riigikogu liigete poolt tehtud rida parandus-ettepanekuid, anti tema rahaasjanduse komisjoni. Rahaasjanduse komisjon on parandus-ettepanekud läbi kaalunud ja nende kohta järgmisele otsusele tulnud. Esimene parandus-ettepanek tuli Riigikogu liikme härra Holberg'i poolt, ja seisis selles, et käesolewa seaduse alla peaks kuuluma:

a) kes riigiteenistusseaduse järele riigiteenijateks loetakse; b) kes omawalitsuste asutustes teeniwad, üks kõik, kas nad sinna walitud või nimetatud on, wälja arwatud töölised ja omawalitsuste asutuste äriliste ja tööstuslikkude ettevõtete teenijad; c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetawad. Rahaasjanduse komisjon, läbi kaaludes seda, tuli otsusele, et see läbiwiidaw ei ole, ja jäi endise redaktsiooni juurde, mis on seaduseelnõuna omalajal kätte antud. Põhjused on osalt juba ette kantud ja need põhjused on ka praegu rahaasjanduse komisjoni poolt tunnustatud, ja need oleksid lühidalt järgmised: Riigiteenistusseadus ei ole veel wälja antud. Kui riigiteenistusseadus arutusele tuleb, siis kahtlemata tõusewad ka tema üle waidlused, ja kuna riigiteenistusseadus wastu wõetakse, ei ole mitte ette näha. Riigiteenistusseadusega pensioniseaduse sidumine tähendaks juba pensioniseaduse edasilükkamist sel ajal, kus selle seaduse järele wäga suurt tarwidust tuntakse.

Teiseks, riigiteenistusseadusega wõidakse riigiametniku mõiste koosseisus nii ja teisiti ära määrata, wõidakse üks osa riigiteenistuses seiswaid isikuid koosseisudest wälja jätta, järelikult ka pensionist jääksid nemad ilma. Kuna aga rahaasjanduse komisjon arwamisel on, et pensioniseaduse alla peaksid kõik need

isikud kuuluma, kes riigi- ja omawalitsuste asutustes teenivad, välja arvatud ainult need, kellel see kõrwalteenistuseks on. Wastu wõttes härra Holberg'i ettepaneku, jääksid välja pensioniseaduse alt ka riigietewõtetes ja omawalitsuste asutustes ning etewõtetes teenivad isikud.

Teine härra Holberg'i ettepanek oli: „märkusest 2 välja jätta sõnad: „ja juhuslikud (hooaja) töölised“. Selle ettepaneku wõttis rahaasjanduse komisjon vastu ja sellega suurendas märksa seda ringkonda, kes kuulub esitatud seaduse alla. Wastuwõetawaks tunnistati ka härra Holberg'i kolmas parandus: „märkus esimene praegusel kujul välja jätta“. Märkus esimeses oli ette nähtud, et riigiteenistusesse loetakse ka Riigiwanem, ministrid ja riigikontrolöör. Kuna rahaasjanduse komisjon arwas, et siin kahtlus ei wõi tekkida, et need isikud riigiteenistuses seisawad, siis leiti härra Holberg'i ettepanek wastuwõetaw olewat. § 1. juurde tegi härra Jürgenstein paranduse, et käesolewa seaduse järele maksetakse pensioni, wõi ühekordset toetust ka neile riigi- ja omawalitsuste teenistuses ohud Eesti wabariigi kodanikkudele, kes kunni selle seaduse wäljakuulutamiseni Eesti wabariigi kodanikud olid ja kes Wene walitsuse ajal vähemalt 25 aastat Eesti wabariigi piirides riigi- wõi omawalitsuste asutuste teenistuses seisnud. Rahaasjanduse komisjon tuli arwamisele, et kui see märkus vastu wõetakse, siis selle seaduse alla kuuluksid ka kõik weneaegsed pensionärid, kellele toetust korraldatakse eriseadusega. Nende pensionäride paigutamine riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseaduse alla tooks aga riigikassale ülesaamata kulusid; seda seisukohta tunnistas ka härra Jürgenstein.

Järgmine ettepanek oli Riigikogu liikme härra Wain'i poolt, et § 1-ses kolmandas reas sõna „teenivad“ asemele wõtta „teeninud“, samuti ka neljandas reas ja kuuendas reas wõtta sõna „õpetawad“ asemele sõna „õpetanud“. Rahaasjanduse komisjon ei leidnud ka selle ettepaneku wastuwõetawa olewat, kuna tema seadusele sootu teise mõtte annaks. Rahaasjanduse komisjon esitas § 1 järgmisel kujul (loeb):

§ 1. Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus teenistusest wabastamise puhul isikutel:

a) kes riigiasutustes ja -ettewõtetes teenivad;

b) kes omawalitsuste asutustes ja etewõtetes teenivad, ükskõik kas nad sinna on walitud wõi nimetatud;

c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetawad;

d) eelmistes punktides nimetatud isikute perekonnad.

Märkus 1. Käesolewa seaduse alla ei kuulu isikud, kelle teenistus riigi- ja omawalitsuste asutustes ainult kõrwal tööks on. Ametid, mis kõrwaltööks loetakse, määrab kindlaks Wabariigi Walitsus.

Märkus 2. Õpetajatel, ükskõik kas nad ühes wõi mitmes õpeasutuses õpetawad, on õigus pensioni wõi ühekordist toetusraha saada, kui nende poolt antawate tundide koguarw mitte alla 50% kindlaksmääratud tundide normaalarwust ei ole.

Märkus 3. Kaitsewäelased ei kuulu käesolewa seaduse alla.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! Wabariigi Walitsus oli enremalt ja on ka praegu sellel seisukohal, et praegu arutamiseleolewa pensioniseaduse alla peaksid käima ainult riigiametnikud, see tähendab isikud, kes riigiteenistuses seisawad, mitte aga need, keda palgatakse wabapalgalistena ja töölisel. Kui meie aga vaatame § 1, siis näeme, et see paragrahw annaks võimaluse pensioni määrata ka töölistele. Redaktsioon käib nõnda: „Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus teenistusest wabastamise puhul isikutel: a) kes riigiasutustes ja etewõtetes teenivad.“ Iseenesestki mõista, et kui redaktsioon niisuguseks jääks, siis wõiksid pensioni saada selle seaduse järele ka töölisel. Wabariigi Walitsus ei pea aga seda mitte wastuwõetawaks. Walitsuse arwates ei ole soowitaw käesolewa seaduse alla töölisi paigutada, sest et tööliste kohta juba töökaitse-seadustes määrused olemas on, mis neid terwel real juhtumistel, mis käesolewas seaduses ette nähtud, kindlustawad, nagu kinnitus, õnnetujuhtumiste, haawamiste, wigastuste jne. puhul, niisama ka kinnitus haiguste puhul. Need määrused on tööliste kohaselt kokku seatud ja kindlustawad neid wõrreldes pensioniseadusega suuremal hulgal juhtumistel palju paremini, kui käesolew pen-

sioniseadus. Pealegi hakkaks see seadus maksma ainult osa tööliste kohta, kuna teine osa endiselt wana seaduse alla jääks, mis aga sugugi soowitaw ei ole, sest et siis tööliste kindlustamises ühtlasi kaoks. Peale selle tuleksid sellesse seadusesse töökaitse-seadustest ülesse wõtta paragrahwid, milles tööliste teenistustingimustele wastawalt õnnetuste ja wigastuste registreerimise kord kindlaks on määratud. Käesolew seadus pakuks aga küll töölistele uut kindlustust, mis töökaitse-seadustes ette nähtud pole, järgmistel juhtumistel: a) wäljateenimise puhul ja b) pikaldase haiguse puhul, mis mitte õnnetujuhtumiste tagajärjel ei ole tekkinud. Kuid silmas pidades pensioniseaduse maksmapanemise kiiret wajadust, ei leia Wabariigi Walitsus wõimaliku olewat töölisi ka neil juhtumistel käesolewa seaduse alla paigutada, sest et sarnasel korral tuleks läbiwaatamisele wõtta töökaitse-seaduse peatükid III, IV, V, VI, VII, VIII, X, XI, XII, XIII ja teedeseaduse paragrahwid tööliste kinnitamisest õnnetujuhtumiste puhul. Seda tööd ei ole wõimalik kiire korras läbi wiia, see nõuaks pikemat aega, mille tõttu aga käesolewa pensioniseaduse wastuwõtmine pikendataks.

Sellega märgin mina, eksiarwamiste eemaltõrjumiseks eriliselt ära, et Wabariigi Walitsus kindlasti soowitab, et pensioniseadus kiire korras wastu wõetakse. Ei ole sellepärast mitte õiged need arwamised, nagu püütaks walitsuse poolt takistusi teha selle seaduse kiire korras wastuwõtmiseks. (J. Piiskar, is.: Aga seaduse aluseks wõetakse teine seadus, mida meil weel ei ole.)

Kõike seda arwesse wõttes teen mina ettepaneku § 1 wälja jätta p. a) sõnad: „kes riigiasutustes ja ette wõtetes teeniwad“ ja asemele wõtta järgmised sõnad: „kes riigiteenistusseaduse järele riigiteenijateks loetakse.“

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu liige härra Piiskar tähendas siin waele, et walitsus tahab aluseks wõtta seadust, mida weel olemas ei ole. Mina arwan, et härra Piiskar'i kartus asjata on. Walitsuse teada on riigiteenistusseadus Riigikogu komisjonis juba lõpuläbiwaatamisel ja peaks juba kõigelahemal ajal Riigikogu üldkoosoleku päewakorda tulema. Kui weel arwestada sellega, et riigiteenistusseadus wõrdlemisi lühikene seadus on ja pikemaid waidlusi mitte

enam esile ei wõiks kutsuda, siis wõidakse, kui tahtmine ei puudu, seda seadust Riigikogus enamalt wastu wõtta kui pensioniseadus wastu suudetakse wõtta. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : W ä g a w õ i m a l i k !) Siin tuleks weel seda tähele panna, et Wabariigi Walitsuse seisukoht on päris kindel, et ka teenistusseadus tuleb kiire korras wastu wõtta. Ainult niisugusel korral, kui riigiteenistusseadust ei taheta kiire korras wastu wõtta, wõiksime öelda, et tehakse takistusi ka pensioniseaduse kiire korras wastuwõtmisele. Walitsuse seisukohalt on, et need mõlemad seadused on rutulise iseloomuga. Ei tule mitte arwamisi tekitada, nagu peaks ühe kui teise wastuwõtmine mõnesugusel põhjusel wiibima. Edasi, ühenduses selle muudatusega, mis § 1 kolmandas reas tuleks teha, tuleb muuta selle paragrahwi märkus. Nimelt § 1 märkus 1. tuleks wälja jätta sõnad „juhuslikud (hooaja) töölised“. See wiimane parandus on seepärast tarwilik, et kui Wabariigi Walitsuse seisukoht wastu wõetakse, töölised siin üldse kõne alla ei wõi tulla.

J u h a t a j a K. W i r m a : Sõna on rkl. Johanson'il.

L. J o h a n s o n (s d.) : Härra töö- hoo- lekan- deminister põhjendas Wabariigi Walitsuse seisukohta, mikspärast tema soowib pensioniseadust siduda koosseisude seadusega, ja mikspärast ainult ametnikka, kes koosseisus ette nähtud, selle seaduse alla arwata, sellega, et tööliste kohta töökaitse-seaduses olewat juba wastawad peatükid olemas, mis nendele teatud juhtumistel kindlustust annawad. Kuid härra minister juba ise tähendas juurde, et ilma kindlustamata jääksid töölised ja teenijad, — sest mitte ainult töölised ei jääks selle redaktsiooni juures wälja, waid ka üks suur osa riigiteenijaid, — kindlustamata wäljateenimise ja pikaldase haiguse puhul, tähendab, wanaduse ja haiguse puhul. Kuid wanaduse kindlustus on kõige tähtsam kindlustusala, mida käesolew seadus peab pakkuma, ja selle järele tulewad kindlustada pikaldased haigused. Nii siis, tähtsamad kindlustused jääksid töölistel ära, niisama ka neil teenijatel, kes selle seaduse alt wälja jääwad. See asjaolu, et töökaitse-seaduses ja teedeseaduses teatawat paragrahwid õnnetuste kohta olemas on, ei wõi mitte selle seaduse maksmapanemise juures takistuseks olla, sest nagu ma ennem olen

tähendanud, on samad paragrahwid maks-
wad ka riigiametnikkude kohta, näiteks
teedeseaduses. Ka seal toob käesolew
seadus just ametnikkude ja ka kõrgemate
ametnikkude kohta wastawad muudatu-
sed. Härra minister ei tähendanud mitte
selle peale, kas mõtleb Wabariigi Walit-
sus edaspidi töölisi kindlustada ja kunas
mõtleb ta seda teha. Ta tähendas ainult
et tööliste kindlustamine peab sündima
ühtlaselt, see tähendab, ühtlaselt riigi-
kui ka erateenistuses. Sarnane ühtlane
kindlustamine on aga tegelikult läbiwii-
mata, sest riigiteenistuses olewatel teeni-
jatel on tingimata eriseadus tarwis, aga
erateenistuses võib kindlustamine sootu
teistel alustel olla ja peab ka seda olema.
Tähendab, kui siin räägitakse, et kindlus-
tada tuleb ühtlasel alusel, siis ei mõelda
selle peale, et seda tehniliselt üldse teos-
tada ei saa. Kui nüüd üks osa töölisi,
nimelt need, kes riigiteenistuses on, ka
ametnikkudega meie wäikeses riigis üht-
lase seaduse alla arwatakse, ei too see
mingisuguseid raskusi kaasa, waid on
täitsa loomulik. Riigiwaltsejate poolt on
wäga õigelt tähendatud, et riigitööstus ja
riigiettewõtted ei tohi mitte olla nii hal-
was seisukorras, nagu seda eraettewõt-
ted on, waid riik peab looma oma töös-
tusettewõtted eeskujulikult, riik peab oma
teenistuses olewaid inimesi tarwiliselt
kindlustama ja sellel eeskujul peawad
käima ka eratööstusettewõtted. See on
põhimõte, mis mujal makswaks on tun-
nustatud, meil aga seda tunnustada ei
taheta. Härra minister, — ma ei tea, mis-
sugused tagatised temal selleks on, — ar-
wab, et riigiteenistusseadus wõetakse
warsti vastu. Ta on lühem seadus, võib
olla mõne paragrahwi, isegi mõnekümne
paragrahwi wõrra lühem, aga tema ei ole
mitte vähem tähtis kui pensioniseadus, ja
ka riigiteenistusseaduse arutamisel kerki-
wad põhimõttelised küsimused üles, mis
kahtlemata waidlusi esile kutsuwad, sest
kui juba enamuse seisukoht pensionisea-
duse juures oleks sarnane, et pensionisea-
duse alt arwatakse wälja osa ametnikka
riigiasutustes ja ettewõtetes ja ka oma-
walitsuste ettewõtetes teeniwad amet-
nikud ja töölised, siis ei saa mitte oletada,
et see enamuse looks riigiteenijate seadust
sarnasena, et tema waidluseta vastu wõet-
akse, wõi et tema puhul vähemate waid-
lustega läbi saab. Sarnast lootust ei ole
olemas. Ja kui meie oma Riigikogu tööd
waatame, siis näeme, et warsti tuleb eel-
arwe arutamine ja eelarwe arutamine

nõuab mitmed kuud. Sel ajal, kui eelar-
wet arutatakse, seisab teine töö. Kus on
siis see aeg ja wõimalused riigiteenistus-
seadust weel enne pensioniseadust
maksma panna, kuna riigiteenistusseadus
alles komisjonis on. Nii võib ainult ühte
oletada, et siin on tegemist lihtsalt ette-
käändega, walitsusel siin mingisuguseid
põhjendusi ette tuua ei ole ja katsutakse
siis sarnaste põhjendustega ainult mõju
awaldada. Härra minister tähendas, et
walitsus on arwamisel, et pensioniseadus
tuleks kiires korras maksma panna. Kas
on siis see uus walitsuse arwamine?
Senni oli walitsus arwamisel, et tänawu
ei tule pensioniseadust maksma panna,
kuna just tänawu kokkuhoidmise tähe all
oleks wõidud seda seadust ellu wiia. Meil
praegu on igas ametkonnas koosseisude
wähendamine käsil, lastakse lahti noored
ja wilunud tööjõud, makstes neile kolme
kuu palka ette. Selle asemel oleks wõi-
dud sama rahaga pensioni arwel palju
rohkem ära teha. Praegu maksetakse ette
kolme kuu täis palk, aga pensioni on ette
nähtud ainult 55—70%. Tähendab, selle
summa arwel oleks saadud lahti lasta
palju rohkem inimesi, kui praegu on lahti
lastud. Kas see on siis kokkuhoidmine,
kas nii teostatakse meil Eestis kokkuhoid-
mist? Arwan, et see näide tõendab, et
mingit tõsist põhjust Wabariigi Walitsu-
sel ei olnud selle kaitseks, et pensionisea-
duse maksmapanemist wiiwitada. Seda
on ometi tehtud, ja mis selle tagajärg?
Riigikassast on ilmaasjata suured summad
wälja antud, koosseisusid on kunstlikult
wähendatud, nii et kahtlemata ja tingi-
mata see oma osa wäärnähtusi esile on
toonud, wäärnähtusi, mis oma mõju ei jäta
awaldamata meie riigielu peale, kuna
selleasemel oleks wõinud koosseisusid
wähendada loomulikul teel, riigiteenistu-
sest ära saates neid inimesi, kes oma aja
ära on teeninud, kes jõuetuks jäänud, ja
kes ainult pensioni ootawad, ning kelle
asemele oleks wõinud palju teguwõimsa-
maid inimesi teenistusse jätta. Kui nüüd
siiski selle järele, kui nii mitmesuguste
manööwritega pensioniseadus on arutu-
selt edasi lükatud, öeldakse, et Wabariigi
Walitsus on arwamisel, et see seadus
kiires korras tuleb vastu wõtta, siis lu-
bage, härra minister, minul vähemalt selle
juures kahelda, et see puhtast siidamest
tuleks. Wäga imelikul seisukohal on
praegu meie walitsus, kus praegu tooni-
andew on tööerakondlane. Omal ajal, kui
Riigikogu liige, see on nüüdne rahaminis-

ter, härra Strandman oli selle komisjoni liige, kus pensioniseadust arutati, siis oli härra Strandman arwamisel, et riigitöölised wõiksid käia pensioniseaduse alla, sest neil ei ole streigiõigust. Tegelikult ei ole riigitöölistel senni streigiõigust olnud, ja meie teame, missugusel kujul on omalajal, kui streik tuli, likwideeritud. Kuidas nüüd edaspidi seadusandlikul teel seda küsimust korraldakse, see on praegu lahtine. Mina tahtsin ainult selle peale tähendada, et härra Strandman, kui praeguse walitsuse tegelik juhataja, on sellel arwamisel olnud omalajal, kui ta komisjoni liige oli, et töölised tuleks pensioniseaduse alla arwata. Nüüd on aga seisukohta muudetud, ma ei tea missugusel põhjusel. Mis siit järeldada? Ei midagi muud, kui — ei ole kindlat seisukohta. Et kindlat seisukohta ei ole, seda näitab ka asjaolu, et riigiteenijate pensioniseaduse wastu mingisuguseid kaaluwaid põhjusi ette ei ole toodud.

L. Raudkepp (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Üks märkus ei ole üsna selge redaktsiooniliselt, osalt ka sisuliselt, nimelt 2-ne märkus, milles on öeldud: „Õpetajatel, ükskõik, kas nad ühes wõi mitmes õpeasutuses õpetawad, on õigus pensioni wõi ühekordist toetusraha saada jne.“ Tuleb küsida, mis tähendab see mõiste „mitmes õpeasutuses“, kas selle mõiste all tuleb mõelda ainult awalikka ja õigustega erakoole, wõi wõime ka õigusteta erakoole selle all mõelda. Muidugi ei räägi ma selle kasuks, et ka need õpejõud, kes teeniwad õigusteta erakoolides, wõiksid pensioni saada. Siin on teine ühendus praktilises kooli tegewuses, nimelt on palju awalikkude ja ka õigustega koolide õpetajaid, kes õpetawad õigusteta erakoolides. Õigusteta erakoole wõetakse arwesse muudes seadustes, näiteks järgmises korralduses — wormiliselt on see administratiiv korraldus, kuigi mitte seadus, — et teenistuseaja arwelewõtmisel arwatakse ka neid tunde koolides, mis on antud erakoolides. Wahet siin ei tehta. See korraldus käib minewiku kohta.

Teiseks, palgaseaduses paneb kooliülemus väga tähele tööd õigusteta erakoolides. Kui näiteks kellelgi õpetajal on 24 tundi, määraline tundide arw, awalikkudes wõi õigustega eraõpeasutustes, siis ei wõi ta ilma kooliwalitsuse loata weel 6 tundi juurde saada, et 30 tundi täis saaks, kui ta need tunnid soowib enesele, kas nüüd awalikus koolis wõi just ka

õigusteta erakoolis. Seal räägib siis kaasa kooliwalitsus, kes tahab õpetaja töowõimist hinnata ja tarbekorral piirata. Ma tähendan kohe ette ära, et kui meie teise redaktsiooni ette paneme, siis see mingisuguseid raskusi rahaasjanduse komisjonile ega riigikassale kaasa ei too. Nimelt minu ettepanek oleks järgmine: § 1, märkus 2, 1 rida: a) sõna „õpetajatel“ ette panna: „Awalikkude koolide ja õigustega eraõpeasutuste“, b) 2 rida: sõna „õpeasutuses“ ette juurde lisada, pannes komma (,) sõna „mitmes“ järel: „nende hulgas ka õigusteta.“ Kõik see kõlaks kokku järgmiselt: „Awalikkude koolide ja õigustega eraõpeasutuste õpetajatel, ükskõik, kas nad ühes wõi mitmes, nende hulgast ka õigusteta, õpeasutuses õpetawad, on õigus pensioni wõi ühekordist toetusraha saada jne.“ Ma põhjendan seda lisandust sellega, et ministeerium wõi walitsus vähemalt moraalselt hindaks nende õpetajate tööd, kes õigusteta erakoolides õpetawad. On ju töö seesama, ei wõi ju teda kõrwalttööks nimetada, see on sama haridustöö, ja harilikult ei läheks ta riigikassale rohkem maksma. Ma wõtan konkreet näite: kui keskkooliõpetajal on 12 tundi, see on 50% kindlaksmääratud normaali tundide arwust, siis oleks ju ükskõik, kas tema annab 18 wõi 20 tundi, wõi isegi 30 tundi teatud juhtumistel, wahet tegemata, kas ta need tunnid annab awalikkudes koolides wõi õigusteta koolides. Tuleb oletada, et awalikkude keskkoolide ja õigustega erakoolide õpetajad vähemalt 12 tundi oma koolis saawad. Aga mõnikord wõib juhtuda, et näiteks paralleel klass, mis minewal aastal oli, sel aastal sulutakse, ja selletõttu wähenewad tunnid ning wõib juhtuda, et õpetajal, kellel minewal aastal 18 tundi oli, sel aastal 10 tundi on. Ja see on vähem kui 50% normaalitundide arwust. Kas see siis ülekohus oleks, kui sarnasel juhtumisel ajutiselt see õpetaja, kel ainult 10 tundi on, saaks õigusteta erakoolis vähemalt 2 tundi juurde, ja oleks temal norm käes, ja see üks aasta ei läheks siis pensioni huwides mitte kaotsi. Need oleks erakordsed juhtumised, nii et riigikassa harilikult ei tarwitseks kuidagi wiisi siin juurde maksta, kui meie selle redaktsiooni wastu wõtame. Igatahes oleks see redaktsioon täpsem, sest kui siin õpeasutus ei ole lähemalt iseloomustatud, siis wõib ehk arusaamatusi tekkida ja seadus olgu ikka täpselt wormuleeritud. Ma kordan weel kord, moraalselt on ka Waba-

riigi Walitsus ja Riigikogu kohustatud hindama seda haridustööd, mida õpetajad teewad ka õigusteta erakoolides, olles õigustega koolides õpetajad, ilma et see riigile lisa-wäljaminekuid teeks.

Juhataja K. Wirma: Sõna on väljaspool järjekorda aruandjal rkl. Johanson'il.

Aruandja L. Johanson: Kuna § 1 p. c, mitte aga tema märkus 2 ära määrab, kas kooliõpetaja kuulub selle seaduse alla, siis sarnasel korral, kui härra Raudkepp soovib ka õigusteta koolide õpetajaid käesolewa seaduse alla arwata, tuleks see parandus teha p. c juures.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Raudkepp'il.

L. Raudkepp (krst.): Selles see asi seisab, et sellest ei ole juttugi olnud minu poolt. Mina ei ole sellest üldse rääkinud, et õigusteta erakoolide õpetajaid arwata pensioniseaduse alla. Mina rääkisin sellest, et need õpetajad, kes on õigustega erakooli õpetajad, et tarbekorral arwatakse ka neid tunde pensioni saamiseks, mida tema õigusteta erakoolis annab. Nii et õpetaja jääb ikkagi õigustega erakooli õpetajaks. Sellest ei ole juttugi olnud, et õigusteta erakooli õpetajale pensioni anda.

J. Piiskar (is.): Wabariigi Walitsuse esitaja töö-hoolekandeminister härra Kaarna esitas siin walitsuse seisukoha, mis lahku läheb komisjoni omast ja tõi ette osa samadest motiividest, millest kõneldi ka rahaasjanduse komisjonis, mis seal aga siiski küllalt usutawad ja põhjendatud ei paistnud ja komisjoni enamuse poolt sellepärast tagasi lükatati. Ma tahaksin siin mõne wäite juures natukene peatada ja neid waadelda.

Kõigepealt härra Kaarna waidleb tööliste seaduse alla wõtmise wastu sellepärast, et töölised on kindlustatud teiste seadustega. Aruandja näitas juba, kuidas sellega lugu on. Ja kuigi siin wastolu tuleks, siis olid ju härral ministril enesel kõik need paragrahwid teada, millega see seadus wastolusse satuks, ja sellepärast ei tohiks raske olla neid wastolusid kõrwaldada. Härra Kaarna seletustest wõis nii aru saada, et kui hakatakse neid wastolusid otsima ja kõrwaldama, siis lükkab see seaduse maksmapanemise ei tea kui kauaks edasi. Aga samal ajal rõhutawad parempoolsed ringkonnad ja ka walitsus,

et seaduse aluseks tuleb wõtta teine seadus, mis üldse weel maksma pandud ei ole, nimelt riigiteenistusseadus. Öeldakse ja tahetakse panna uskuma, et riigiteenistusseadus wõidakse enne wastu wõtta, kui pensioniseadus. Meie oleme näinud, kuidas meil wahel walmis seaduseelnõud korda ootawad. Meil on ju mitmed väga elulised küsimused väga kaua oodanud. Nii on väga kiire iseloomuga põlise maa tarwitamise seadus, wähemusrahwused rõhutawad oma seadusi. Mitu korda on need seaduseelnõud walmis olnud, aga alati on leitud põhjusi neid edasi lükata. Ja kõige täbaram on lugu olnud pensioniseaduse enesega. Wist keegi ei mäleta täpselt enam aega, millal see eelnõu juba walmis oli. Aga näete, nüüd alles waidleme esimese paragrahwi kallal ja pole weel wõimalik öelda, kas ta selle aasta jooksul wastu wõetakse wõi mitte. Tähendatud seaduseelnõu saatus wõib väga imelik olla ja tema wastuwõtmine väga kauaks wiibida. (M. Juhkam, tões.: Miks Teie waidlete nii palju ja teete nii palju parandusi?) Meie ei ole iialgi oma parandustega seadusi rippuma jätnud, aga tööerakonna esitajad on väga mitu korda ettepanekuid teinud seaduseelnõu, mis juba lugemisel oli, uuesti komisjoni anda. Seda on teinud härra Strandman ja ka mõned teised tööerakonna esitajad. Ja uuesti komisjoni antuna seisab eelnõu pool aastat wõi isegi aasta wõi rohkemgi komisjonis. (M. Juhkam, tões.: Kes täna sarnaseid ettepanekuid tegi, kas ka tööerakond?) Kui tullakse eelnõudega, mille kohta keegi ei tea, mis nemad on, ja mis nendega kätte saada tahetakse, kui tuuakse eelnõu, nagu käomuna, mille kohta keegi ei taha tunnistada, kust ta õieti pärit, kas on see härra Tonkman'i enese algatus ja fantaasia, wõi walitsuse wõi põlewkiwitööstuse oma, wõi kui tuuakse walitsusele wolituste andmise seaduseelnõu, ja kui see, kellele wolitusi tahetakse anda, lihtsalt ei kõssagi selle peale, siis arwan mina, et teie peaksite wiimased olema, kes sel puhul meile etteheiteid tulewad tegema kui eelnõu on tagasi lükatud. Kui teie meie seadusandluse sarnasele pinnale tahate panna, kuhu me siis jõuame? Meie sarnast mängu igatahes kaasa teha ei taha ja sellepärast ärgu nõutagu meilt ka sarnast pimesiku mängimist eelnõudega. Näidatagu, milleks seda seaduseelnõu tarwis on ja kellele ning kuidas seda tarwitada tahetakse.

Siis alles tuldagu temaga wälja. See ei tõenda muud midagi, kui seda, kuidas meil enamusrühmad ja walitsus seadusandluse peale on waadanud ja praegu waatawad.

Aga nüüd tagasi tulles antud küsimuse juurde, on meie kindel arwamine, et kui walitsus tahab käesolewat seadust siduda teenistusseadusega, mis alles eelnõu ja walmimisel eelnõu, mille kohta ei teata, millal see wõidakse wastu wõtta, siis tähendab see seda, et tahetakse teha waid ilus käeliigutus, tahetakse öelda: walitsus tunnustab pensioniseaduse väga kiireks, tema on väga selle poolt, et see kiires korras wastu wõetaks ja maksuma pandaks. Ja sellega lükkab ta kõik wastutuse enese pealt ära. Seal tuleb aga siis see teine eelnõu ja seal öeldakse, seda ei saa wastu wõtta, see antakse jälle komisjoni ja siis leitakse küllalt demagoogilisi põhjendusi ja wõimalusi, nagu täna taheti siin tarwitada ühe tööerakondlase poolt, et waadake, mis teie teete, kuidas teie seadusi kinni hoiate, ja siis on teised need, kelle süü pärast pensioniseadus maksuma hakata ei saa. Mis see tähendab? Ma pean rkl. härra Juhkam'i wahelhüüde puhul sellest kõnelema, millest ma rahaasjanduse komisjonis kõnelesin ja nimelt küsima, kas tahetakse pensioniseaduse maksmapanemine rippuma jätta kas wõi aastaks. Tuleb väga karta, kas seda mitte ei tehta. Mina ei ole selles komisjonis töötanud, kus teenistusseadus on, ei ole ka seda eelnõu uurinud, aga minule kõneldi, et komisjoni liikmed paremalt tiijwalt olla arwamisel, et teenistusseaduse alla wõiks käia ainult wäike osa ametnikka. Olla räägitud isegi 2—4 tuhandest ametnikust. Meil on aga üle riigi ametnikka üle 20 tuhande. Sellepärast tekib küsimus, mis saab siis 16 tuhandest inimesest, kui teenistusseaduse alla ainult 4 tuhat kuulub? See on küsimus, mis meid huwitab ja mis enne selge peab olema, kui tullakse ettepanekuga teenistusseadus pensioniseaduse aluseks wõtta.

On aga weel teisigi põhimõttelisi küsimusi, milles meie ja teie seisukohad märksa lahku lähewad. Riigiteenistusseaduse eelnõu on sarnaselt wälja töötatud, et meie arwates seda mitte nii maksuma panna ei saa, kui tahetakse demokraatlikku riigiteenistusseadust luua. Kui riigiteenistusseadusest on ärarippuwaks tehtud pensioniseaduse maksmahakkamine, siis ei anta wõimalust üldse teenistusseadust tarwilikult kaaluda, waid tahetakse

see ülepeakaela wastu wõtta. (Wahelhüüe keskelt: Aga mis teie täna tegite?) Mis me täna tegime? Kui eelnõu ei wasta nõuetele, kui temas on ettepanekuid, mis wastuwõetawad ei ole, siis tuleb see ju läbiwaatamiseks ja ümbertöötamiseks komisjoni anda, kuid seda ju siis teenistusseadusega teha ei saa, sest siis wõetaks demagoogiliselt suu täis ja öeldaks ajakirjanduses, et waadake, kuidas pahempoolsed saboteeriwad, et näete nüüd, kelle pärast pensioniseadust maksuma panna ei saa. Ja mis on selle tagajärg? Tagajärg on see, et kui ei taheta pensioniseadusega wiitwada, siis ollakse sunnitud riigiteenistusseadust läbi laskma nii, nagu need rühmad, kes tema seljataga on, tahawad, ei saa õieti parandus-ettepanekuidki teha, sest iga ettepanek wõidakse tembeldada pensioniseaduse elluwõimise takistamiseks. Ja mis see on siis? See on lihtsalt katse ühe seaduse surwe all teist seadust läbi suruda. Kui walitsus tahab sarnast seisukohta õigeke tunnistada ja seadust sel teel läbi wiia ja kui walitsusrühmad, kes praegu wähemuses, sarnase keerdkäiguga loodawad omale enamust saada, loodawad sotsialiste oma õnge otsa saada wõiwat, siis eksiwad nad, arwates, et selle õnge otsa minnakse. Ei ole mingisugust lootust, et kiires korras suudetaks pensioniseadust maksuma panna, siis, kui tahetakse seda seadust siduda teiste seadustega. See tähendaks ainult teatawat käeliigutust ja ei muud ühtegi.

Kui nüüd tulla töölisteküsimuse juurde, siis selgub, et ei ole ülesaamatuid takistusi tööliste pensioniseaduse alla wõtmiseks. Wõib ju olla et mõnede tehniliste raskustega wõidelda tuleb, aga neist peab üle saama ja et need raskused tööliste suhtes suuremad oleksid, kui üksikute teenijate liikide suhtes, seda ei ole kuskilt poolt näidatud. Kui pensioniseadus on hädatarwilik ametnikkude, ka kõrgemate jaoks, kes peaksid wõima wanaduspäewade jaoks midagi järele jätta, kui see üldse praeguste palgatingimiste juures wõimalik, siis töölisel on selles mõttes palju halwemas seisukorras, kuna nende palgad on ju riigiteenijate palkadega võrreldes märksa madalamad ja wiletsamad. Millest peaksid nemad siis kindlustatud saama wanaduspäewadeks? Meie teame, et riigi ettewõtetes näiteks raudteel on inimesi, kes hulk aega on teeninud töölisena, aga pärast ametnikkudeks saanud. Aga kuidas siis nende teenistusaega ar-

wata? Kas neile, kes 20—25 aastat on kohusetruult teeninud töölistena, kuna neil ei olnud waba koha puudusel mitte wõimalik waremalt ametnikkude kilda pääseda, need aastat loetakse wõi mitte? Waadake, siin wõiwad tekkida wäga mitmesugused raskused, peaasjalikult tööliste ja teenijate kahjuks. Niipalju näib selge olewat, et kui tahetakse töölistel wälja jätta, siis tahetakse pensioniseadus wastu wõtta õige wäikese ringkonna jaoks.

Edasi! Alles hiljuti wõttis ajaleht „Kaja“ wäga huwitawa seisukoha, leides, et meil olla hariduspoliitikaga kaugele mindud, tulla hakata seminaare sulguma sellepärast, et õpetajaid olla liig palju. Minu arust ei ole aga lugu sugugi mitte nii. Kui praegusel silmapilgul sarnane nähtus tõesti olemas on, et mõned kutsega isikud kohta ei leia, ja teatawa piirini wõib see õige olla, siis see on sellepärast, et osa kohti on nende käes, kes ammu juba koolile kõik ära on andnud, mis neil anda oli ja mis nad suutsid, kuid nad on ametis sellepärast, et oodatakse, millal pensioniseadus walmis saab. Rauka, kes on terve oma elu koolitööle kulutanud, ei saa ju aiaäärde wisata. Kui pensioniseadust hakatakse wenitama, siis loomulikult peawad need inimesed kohtadel edasi olema, peawad jääma inimesed tööle, kes töowõimetud on. Meie arwates tuleb sarnase seisukorra lahendamiseks kiires korras abinõusid tarwitusele wõtta. Juba see näitab, et pensioniseadust ei saa siduda mõne teise seadusega, waid pensioniseadus on kiire ja tuleb kiires korras wastu wõtta, ja niisuguses korras, et teda ka kiires korras wõib maksuma panna. Mis aitab see, et meie pensioniseaduse nädalaga wastu wõtame, aga loome tingimused, et teda, wõib olla, mitme aasta kestes maksuma ei saa panna? Sarnane olukord wõib aga tekkida, kui teda seotakse mõne teise seadusega.

See ei ole wist saladus, et Wabariigi Walitsus alles hiljuti olla asunud seisukohale, kui see tema tõsine seisukoht on, et ta ei ole selle wastu, et pensioniseadus kiiresti maksuma pandaks. Waremalt rõhutati Wabariigi Walitsuse ringkonnades, et ega pensioniseadust ikka nii ruttu maksuma panna ei saa. Jääb sarnane mulje, et ei juleta otsekohe öelda, et ei taheta pensioniseadust maksuma panna. Kui aga tahetakse pensioniseadust maksuma panna, siis ei tule teda mitte siduda mõne teise seadusega.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma teistkorda sõna wõtan, siis mitte selleks, et küsimuse juures, mida siin käsitsin, weel sisuliselt peatada, waid selleks, et weel kord siit rõhutada, et kõik need pikaleweninud waidlused ja ütelled: ei taheta, ei juleta, pensioniseadust tahetakse wenitada, teda ei taheta maksuma panna jne., et kõik need arwamised ja ütelled ei wasta kõige selle järele, mis minul teada ja mida mina tõendada wõin, tõele. Lugupeetud Riigikogu liige härra Piiskar arwab, et Wabariigi Walitsuse liikmed teewad lihtsalt ilusaid käeliigutusi, kuna aga taskus wõi kuskil mujal on hoopis teised plaanid, mis sihitud sinnapoole, et pensioniseadust mitte maksuma panna. Juhuslikult on mul praegu kaasas äratõmme ettekandest, mis ma mõni aeg tagasi Wabariigi Walitsusele selles küsimuses olen saatnud ja sealt leiame muuseas järgmist: „Üheks tähtsamaks seaduseks, mille wastuwõtmine lähemal ajal peaks sündima, pean mina riigiteenijate ja omawalitsuste teenijate pensioniseadust. On päris selge, et pensioniseadust ootawad mitte üksnes wanad ametnikud, waid weel enam peawad teda ootama kõik need riigiasutused, kelle teenistuses seisawad wanadusest jõuetud inimesed. Neid ei ole mitte wähe. Suur osa neist on juba üsna saamatud, kes ei suuda uute seadustega, määrustega ja nõuetega tarwilikult tutwuneda ja koduneda, nendest õieti arugi saada. Isegi meie rahwakoolid maal, kus wanad kutseta õpetajad ametis, ei suuda ajaga sammu pidada. Neid wanu peetakse ametis lihtsalt halastuse pärast, sest ei wõi ju kellelegi meeldida nende tõukamine wäljapääsemata seisukorda. Üleliigne oleks kõnelda siinjuures sellest kurwast tõsiasjast, et nende isikute seisukord, keda riigiasutused, hoolimata halastusest, ikkagi on pidanud teenistusest wabastama, äärmiselt kurb on.“ Ja ma pean ütleva, et Wabariigi Walitsus ühel meelel, ilma pikemate waidlusteta, ühine minu seisukohaga ja tegi minule ülesandeks erilisel sellest teatada niihästi rahaasjanduse komisjonile, kui ka Riigikogule. (J. Piiskar, is.: Oo, mis rahaminister selle kohta arwas? O. Amberg, krst.: Teie olete uskumata Toomas, härra Piiskar!)

Minu arusaamise järele tulewad wiitused praegu hoopis teiselt poolt, sealt, kus tahetakse mitu küsimust ühe hoobiga

ära otsustada. Ka etteheiteid tehakse nii, et wõimatu on aru saada, mida kõnelejad ise õigeks peawad. Kui lugupeetud Riigikogu liige härra Piiskar ennemalt, waloriseerimise küsimuse arutamise juures, siin rahaministrile etteheiteid tegi sellepärast, et minister siin seletusi ei andnud, waid waikis, siis sain aga mina nüüd etteheidete osaliseks just sellepärast, et mina seda, millest enne rahaasjanduse komisjonis kõnelesin, siin kordan. (J. Piiskar, is.: Kes selle etteheite tegi?) Lugupeetud härra Piiskar, ma mäletan hästi, Teie rõhutasite arwustawalt, mina olen esinenud siin samade seletuste ja arwamistega, millega esinesin rahaasjanduse komisjonis, mis aga seal ei ole uskumist äratanud ja ei wõinud ka siin uskumist äratada. Aga rahaminister, seesama härra Strandman, kelle waikimist siin Teie täna laitsite, andis ju waloriseerimise seaduse arutamise puhul rahaasjanduse komisjonis kõigi pikaleweninud waidluste juures kõik tarwilikud seletused ära, mida täna siin puudutati, ja temal ei olnud nüüd midagi erilist, uut juurde lisada. Missugune on nüüd Teie nõudmine? Üks saab sellepärast etteheite, et ta esineb Wabariigi Walitsuse arwamistega, teine aga seepärast, et mitte. (J. Piiskar, is.: Mina seda etteheidet ei ole teinud, härra Kaarna.) Tahaksin lugupeetud komisjoni aruandjale härra Johanson'ile tähendada, et ei wõi ometi seda aluseks wõtta, mis üks wõi teine Riigikogu liige aasta wõi kahe eest kuskil juhuslikult on öelnud. Aruandja, tehes keskerakonnale etteheiteid, seletas, et praegune minister härra Strandman olla oma seisukohta pensioniseaduse asjus muutnud. Just härra Strandman olnud see, kes omal ajal tööliste arwamist pensioniseaduse alla nõudnud. Mina olin ka tol korral rahaasjanduse komisjoni liige ja mäletan hästi, mis praegune rahaminister, tollaegne rahaasjanduse komisjoni esimees, siis awaldas. Tema ütles, tuleks kaaluda küsimust, kas ei ole mitte soowitaw ja otstarbekohane riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseadust laiendada riiklikkude ja kogukondlikkude ettewõtete tööliste peale. Lisas juurde, et ei pea end selles küsimuses eriteadlaseks, spetsialistiks, waid esineb oma mõttega selleks, et seda kaalutaks. Seda mõtteawaldust ei saa ometi kindlaks nõudmiseks tunnistada ja mõne erakonna endiseks seisukohaks tembeldata, millest nüüd oleks loobutud.

Härra Piiskar seletas, et pensiooni tahetakse anda nendele, kes suuremat palka saawad, aga mitte nendele, kes wähe teeniwad. Jah, see on tõesti nii, et suurema palga saajaid ei taheta ilma pensiooniõigusega jätta. Ei wõi ju ometi unustada, et kui meie wõrdleme riigiametnikka, nende palkasid, oskusi ja seda wastutust, mida nendelt nõutakse, umbes samasugustes eraasutustes töötawate inimeste palkade ja wastutusega, siis näeme, et riigiametnikkude seisukord on wiimaste omast ikkagi halwem. (J. Piiskar, is.: Kas rööpaseadjal on wastutus?) Miks mitte, igalühel on oma wastutus. Teie tahate aga ühte osa rööpaseadjaid pensioniga kindlustada, teisi mitte. Riigiametnikud on rohkem kindlustamata kui eraettewõtete ja mitmesuguste äride teenijad, wõtke kas wõi raamatupidajad, kantseleiteenijad, masinakirjutajad ja nii edasi. Mida wiimased ise wanadusepäewadeks koguda woiwad, seda peab esimestele riik osaltki kindlustama. Wõtame töölised. (J. Piiskar, is.: Kas riigitöölised on rohkem kindlustatud?) Kas nemad rohkem kindlustatud on wõi ei, sellest ei taha ma praegu rääkida. Wõtame aga eraettewõtete töölised ja riigitöölised, siis näeme siin ühesugust seisukorda. Neid kõiki tuleb samadel alustel kindlustada, aga mitte nii, et üks wäikene osa töölisi wõetakse juhuslikult riigiteenijate ja -ametnikkude pensioniseaduse arutamise puhul wälja, et ainult wäiksele osale antakse mingisugune kindlustus kätte, suurtele hulkadele aga mitte. Põhimõttelikult ei saa sarnast wäheste palgaga inimeste seisukorra lahendamist, osaliselt parandamist õigeks pidada, waid kui seda küsimust käsitada, siis tuleb seda täies ulatuses wõtta ja see on igatahes ülesanne, mille poole meie püüame. Wäiksele osale isikutele ühest ja samast klassist, kus kõigi majanduslik seisukord peaaegu erandita ühtlane on, midagi anda, neile erilist seisukohta luua, seda ma õigeks ja sarnase seisukohta kaitsmist põhjendatuks ei pea.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Faktilise märkusena tähendan, et kui pensioniseadus oli arutusel, siis kandis härra minister, kes täna wäga ilusa wäljawõtte tõi, millel wõib olla ka oma kirjanduslik wäärtus, rahaministri seisukoha ette, et tänawu ei

saa pensioniseadust maksma panna. See sama härra minister oli see, kes selle seisukoha ette kandis. Ja teiseks tahtsin mina faktilise märkusena tähendada, et kui härra minister ütleb, et ei tule mitte aluseks võtta seda, mis üks või teine minister kunagi öelnud, siis mina pean tunnistama, et ma seda teinud ei ole, sest selleks on minul liiga palju kogemusi. Pean ütleva, et olen rõõmus, et ma selles kinnitust leian ka härra ministri poolt, nimelt selles, et ministri seletusi ei tule aluseks võtta. Ainult üks küsimus jääb lahtiseks, kas härra minister ütles seda enese, või walitsuse nimel.

J. Uibopuu (rhsw.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Härra ministri tegi ettepaneku, et võetakse pensioniseadusesse „kes riigiasutustes ja ettevõtetes teenivad“ selle asemele, „oodatawa riigiteenistuses seiswate isikute õigused“, millega mina isiklikult päri olla ei saa, niikaua kui ei ole selgeks tehtud, mis nende isikutega saab, kes praegu koosseisudes on ja nüüd teenijate wähenemise tõttu on sunnitud töölistena edasi töötama ja ministri parandusega ilma pensioniõigusega jääwad. Minu teada on Walga-Wõru liinil üle 24 raudteeteenija, kes koosseisudest wähendati, kuid tee-ehituse osakonna ülema seletuse põhjal oldakse sunnitud neid edasi pidama töölistena, nii kaua kui raudtee wajab wilunud töölisi. Tähendab, inimene on 19 aastat, võib olla isegi 20 aastat teeninud teenijana ja nüüd peab tema 10 aastat töölisena teenistuses olema, aga pensioniõigust temal mitte ei ole. Kui meie peame hääletama selle ettepaneku poolt, mis härra minister tegi, siis ei ole selge, misjaoks jätame need inimesed pensionist ilma? Mina lootsin, et härra minister seletab härra Piiskar'i seletuse peale, mis nende inimestega saab, kuid minister jättis wastuse wõlgu, waid kaudsel teel andis mõista, et nemad on rahuldatud...

(Koosolekut hakkab juhatama esimees **J. Tõnisson.**)

...hoolekande- ja töökaitse-seadustega, kuna nimetatud seadused neid ei kindlusta. Õnnetujuhtumiste seadus kindlustab töölisi ainult siis, kui nendega mingisugune õnnetujuhtumine on olnud. Tähendab, kui isik, kes 20 või 21 aastat on teeninud pensioniõigusliku teenijana ja pärastpoole toetust või pensioni tahab saada, et wanaduspäewi kindlustada, on

sunnitud ükskõik kas kätt või jalga murdma, et õnnetujuhtumise wastu kinnitamise seaduse alla kuuluda. Minu arwates meie selle seaduseelnõuga asja niikaugele ei pea ajama, waid tingimata peab selgusele jõutama, kas tähendatud isikud pensioni alla kuuluwad või mitte ja ei peaks mitte neid endisi ametnikka ilma pensionita jätma. See on üks põhimõte, mis just ära kaob, kui ministri ettepanek wastu võetakse. Minu arwates peaks seadus rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud kujul wastu võetama. Kui kõneldakse, et meil on 10.000 riigiettevõtte töolist ja meie ei saa kõigi ettevõtete töölisi pensioniseaduse alla paigutada, siis ometi peame, näiteks raudtee-peatehase, Walga tehaste töölised ja teenijad, kes seal 20 aastat ja ainult töölise nime all on teeninud, riigiteenijateks lugema: ometi need riigiettevõtted on ja millegi põhjal jääwad need töölised ilma pensionita. Minu arwates see seadus nii ükskõikselt läbi ei peaks minema ja sellepärast ei saa mina töö-hoolekandeministri ettepaneku poolt olla. See awatleb inimesi just õnnetujuhtumistele minema, et oma wanaduspäewi kuidagi kindlustada. Sellepärast olen mina rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt, mis wastuwõtmist peaks leidma.

K. Wirma (sd.): Mina pean juhtima Riigikogu liigete tähelepanu selle parandus-ettepaneku peale, mis härra töö-hoolekandeminister walitsuse nimel tegi, ja nimelt selles osas, kus soowitakse sõnada: „kes riigiasutustes ja -ettevõtetes teenivad“, asemele võtta, „kes riigiteenistusseaduse järele riigiteenijaks loetakse“. Praegu mina muid riigiteenistusseadusi ei tea olema, kui endised weneaegsed seadused ja nende järele ei oleks käesolewast seadusest mitte ainult üksikute raudteeametnikkude wäljajätmist karta, millest härra Uibopuu kõneles, waid kõik raudteeametnikud jääksid selle seaduse alt välja. Ma tahaksin teada, mispärast riigiteenijad, arwatawasti kunni masinakirjutajateni, uksehoidjateni ja käskjalgadeni, kes teistes riigiasutustes teeniwad, peaksid kuuluma pensioniseaduse alla, aga raudteel teenijad isikud mitte. Ja sellelt seisukohalt wälja minnes, ehk küll ette heidetakse, et seda küsimust wenitatakse ja ei tahetawat wastu võtta, on paratamata tarwilik asja selgitamiseks aega leida, sest niisugune seisukord on täiesti wastuwõtmatu, kui kõik raudteeametnikud selle

seaduse alt välja peaksid jääma. (M. Juhkam, tõe.: See oli wene ajal, aga nüüd ei ole — Riigikohtu seletus on olemas.) Mina olen raudtee peal kümmekond aastaid teeninud ja minu teada oli see nii ja ka nüüd ei ole ma kuulnud, et seda korda oleks muudetud. (W. Linnamägi, krst.: Seda ei pruugita praegu niimoodi.) Kui ei öelda seaduses kindlasti, siis hakatakse wabalt talitama. Kui keegi teaks kindlasti öelda, et see seadus ulatab nende ja nende peale, siis oleks asi korras, aga praegu selgust ei ole. Mulle näib, et võib niisugune äpardus juhtuda, et terve raudteelastepere selle seaduse alt välja jääb ja selle poolt ma ei saa olla. Mulle näib, et seda küsimust tuleb selgitada. Võib olla, härra Juhkam'il on õigus, et on wastaw Riigikohtu seletus olemas, aga mina kahtlen, et niisugune olemas on ja sellepärast kardan, et see ulatus, mis härra töö-hoolekandeminister walitsuse nimel ette kandis, võib kogemata suuremaks kitsenduseks saada, kui walitsus seda kawatseb. Teen ettepaneku see paragrahw komisjoni tagasi anda. (W a h e l h ü ü d e d.) Ma teen ka ettepaneku komisjonile anda kahepäewaline tähtaeg, nõnda et järgmisel reedel võib see küsimus Riigikogu koosolekul arutamisele tulla.

W. Linnamägi (krst.): Pensioniseaduse § 1 juures on jälle pikad waidlused tekkinud ja peaaesjalikult selle üle, kas peawad töölised riigiettewötetes ja -asutustes käima pensioniseaduse alla wõi mitte. Härra töö-hoolekandeminister andis teada walitsuse nimel, et walitsus selle wastu on. Muuseumi toodi ette weel argumendiks, et kui riigiettewötete töölisi pensioniseaduse alla wõtta, siis saaksid ainult osa töölisi sellest osa, suurem osa töölisi aga jääks ilma. Mina arwan, et niisugune põhjendus ei ole mitte õige põhjendus. Wanasõna ütleb, et parem pool muna, kui tühi koor, ja mina arwan, et on parem, kui ükski osa töölisi selle pensioniseaduse alla käiks. Mina olen juba enne rääkinud sellest ja täna uuesti kordan, et just praktilistel järeelkaalumistel pensioniseaduse alla praegusel kujul tõesti on wõimatu töölisi wõtta, see on lihtsalt tehniliselt wõimatu. Selles mõttes arwan mina, et töölised peawad pensioniseaduse alt välja jääma, mitte aga põhimõttelikult.

Õieti neid waidlusi peetakse redaktsioonist kinni haarates. Käesolew redaktsioon ei pidawat hea olema, nimelt a) asemel „kes riigiettewötetes teeniwad“ pani härra töö-hoolekandeminister ette „kes riigiteenistusseaduse järele riigiteenijateks loetakse“, et see redaktsioon olewat parem. Aga ometi ei ole see nii, sest kui oletada, et tuleb riigiteenistusseadus ja määrab ära täpselt selle mõiste, keda loetakse riigiteenijateks ja see ringkond inimesi on wist wäga wäike, siis see ometi ei määra ära mõistet, kes on omawalitsuse teenija, kui jääb muutmata punkt b, nimelt „kes omawalitsuse ettewötetes teeniwad“; see sõna ei ütle, kas nad on teenijad, ametnikud wõi töölised. Omawalitsustes on wäga palju töölisi... (K. Wirma, sd.: Seal on parandus, et välja arwatud töölised.) Seda ma ei kuulnud. Ei ole ka mingisugust seadust, mis wastaks riigiteenistusseadusele ja ära määraks omawalitsuse teenija mõiste. Kui meie tahame riigiteenistusseadusega ära öelda selle mõiste, kes on riigiteenija, siis sellega meie juba ammugi ei ütle, kes on omawalitsuse teenija. Edasi ei ole sugugi kerge wahet teha linna omawalitsuste teenijate ja tööliste wahel. Linna omawalitsuses on palju töölisi, kes on aastakümneid teeninud, näiteks gaasiwabrikus, elektri jaamas jne., kes ometi palka saawad kuuwiisi, samuti kui ametnikud. Minu arwates ei ole mingisugust õigust sarnaseid alalisi töölisi, kes wäga tähtsate tegewusharude peal töötawad, pensioniseaduse alt välja jätta ainult sellepärast, et neid nimetatakse töolisteks. Minu arwamise järele ei saa paremat redaktsiooni sellele paragrahwile, kui praegune on. Selle üle on komisjonis juba õige kaua waieldud, on teda ühte ja teist moodi wormuleeritud, kuid siiski ei ole leitud paremat redaktsiooni. Ma arwan ka, et hea tahtmise juures võib sellega wäga hästi läbi saada ja kui meil tulewikus maksma hakkab riigiteenistusseadus, siis võib, kui tahetakse, seda piirkonda, kes pensioni saawad, kokku tõmmata ehk laiendada. Esimene paragrahw praegusel kujul lubab mõlemaid wiisisid, ta ei ütle mitte nii täpselt ära, et ainult ametnikud pensioniseaduse alla käiwad. Kordan weel, et waewalt on wõimalik leida paremat redaktsiooni kui praegune.

Juhataja J. Tõnisson: Korra kohta on sõna rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Ma lubasin teha paranduse, et küsimust komisjoni anda, kuid ma kuulsin, et siin jälle vastu waieldi, ja kuna kell juba nii kaugel on ja koosolek küllalt kestnud, siis ei tarwitseks seda küsimust praegu enam otsustada, waid meie wõiksime koosoleku lõpetada ja järgmiseks korraks on wastawad seadused waadatud ja tarwilikud

kaalumised tehtud. Sellepärast teen ettepaneku koosolekut lõpetada.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.

